

มานุษยวิทยาสตรีนิยม Feminist Anthropology

สุนทรีย์ สิริอินตะวงศ์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Soontree Siriinntawong

Faculty of Social Science, Chiang Mai University

Email: soontree753@gmail.com

วันรับบทความ: 1 มิถุนายน 2566 (Received June 1, 2023)

วันแก้ไขบทความ: 17 กรกฎาคม 2566 (Revised July 17, 2023)

วันตอบรับบทความ: 15 สิงหาคม 2566 (Accepted August 15, 2023)

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ได้กล่าวถึงการเกิดขึ้นของมานุษยวิทยาสตรีนิยม ซึ่งถือได้ว่าเป็น “มานุษยวิทยากระแสรอง (Subfield/sub-discipline/sub-division of the discipline)” ที่อยู่ภายใต้มานุษยวิทยาสมัยใหม่ พัฒนาการทางด้านแนวความคิดของมานุษยวิทยาสตรีนิยมเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการเคลื่อนไหวทางด้านแนวคิดของนักสตรีนิยมหลายสายในประเทศตะวันตก นอกจากการเคลื่อนไหวของนักสตรีนิยมตะวันตกแล้ว งานชาติพันธุ์วรรณาของนักมานุษยวิทยาผู้หญิงชาวอเมริกันคนสำคัญ เช่น มาร์กาเรต มีด (Margaret Mead) ก็ถือว่าเป็นงานบุกเบิกชิ้นสำคัญที่ทำให้เกิดการตั้งคำถามกับประเด็นเรื่องเพศและความแตกต่างระหว่างเพศสรีระ (sex) และเพศภาวะ (gender) รวมถึงแนวคิดระหว่างเพศตามธรรมชาติและเพศที่ถูกสร้างในสังคมและวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ โดยทำการเปรียบเทียบกับวิธีคิดเรื่องเพศในบริบทสังคมตะวันตก งานชาติพันธุ์วรรณาของมาร์กาเรต มีด ถือได้ว่ามีอิทธิพลต่อนักมานุษยวิทยาสตรีนิยมในเวลาต่อมาค่อนข้างมาก

ด้วยเช่นกัน พอมาถึงช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา แนวคิดเรื่องเพศภาวะที่มองผู้หญิงในลักษณะของความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคมเดียวกัน เริ่มถูกตั้งคำถามและถูกท้าทายมากขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการเคลื่อนไหวของนักสตรีนิยมผิวดำ นักสตรีนิยมสายหลังอาณานิคมหรือนักสตรีนิยมสายโลกที่สามและนักสตรีนิยมที่มีความหลากหลายทางเพศ ที่เสนอให้วิเคราะห์เรื่องเพศที่เชื่อมโยงอยู่กับมิติทางสังคมอื่น ๆ ร่วมด้วย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องชนชั้น เชื้อชาติ สีผิว เพศวิถี ศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีมิติทางสังคมที่ซับซ้อนเหล่านี้ส่งผลทำให้ผู้หญิงแต่ละกลุ่มมีประสบการณ์ทางสังคมที่ไม่เหมือนกัน และส่งผลทำให้การเคลื่อนไหวของผู้หญิงแต่ละกลุ่มจึงแตกต่างกันออกไปด้วย นอกจากนี้ ประเด็นเรื่องเพศภาวะไม่ได้จำกัดที่การศึกษาที่กลุ่มผู้หญิงเท่านั้น แต่ยังสามารถศึกษาเกี่ยวกับผู้ชายและกลุ่มที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่เลื่อนไหลมากขึ้น พอมาถึงช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 ถึงช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 การศึกษาในเรื่องเพศถูกนำไปเชื่อมโยงกับหลากหลายประเด็นทางสังคม เช่น การเมือง เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ การแพทย์ เทคโนโลยีและรวมไปถึงการผลิตความรู้ในพื้นที่ของมานุษยวิทยาด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้งานชาติพันธุ์วรรณาของนักมานุษยวิทยาสตรีนิยมจึงไม่ได้เผยให้เห็นประสบการณ์ทางสังคมของผู้หญิงแต่ละกลุ่มหรือมิติเรื่องเพศที่มีความหลากหลายมากขึ้นเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดการสร้างพื้นที่พูดคุยถกเถียงในประเด็นต่าง ๆ ที่มีมิติเรื่องเพศรวมอยู่ด้วยมากขึ้น อีกทั้งยังก่อให้เกิดการตั้งคำถามกับ “อำนาจ” และการผลิต “ความรู้” ในพื้นที่ของมานุษยวิทยามากขึ้นด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: มานุษยวิทยา, สตรีนิยม, ชาติพันธุ์วรรณา

Abstract

This paper considers the emergence of feminist anthropology, as a subfield in modern anthropology. The development of feminist anthropology is closely related to the multiple movements of

feminism in Western countries. There are prominent female scholars in early American anthropology, such as Margaret Mead, whose work shed important light on distinctions between sex and gender, and between nature (biological determination) and nurture (social and cultural construction). Margaret Mead's work has influenced many subsequent feminist anthropologists to study further the way gender is socially constructed. However, the evolution of contemporary feminist anthropology's thoughts and critiques have moved beyond the issue of the social and cultural formations or seeing women as a unitary category. More recent analyses highlight differences and multiple identities among women, such as, race, class, sexuality, ethnicity, religion, and so forth by considering how different identities are situated and practiced, which later also includes men and non-binary gender formulation into their analyses. Moreover, in the late 20th century and the beginning of the 21st century, feminist anthropologists also examine how gender is articulated and mobilised in different areas, such as politics, economy, science, medicine, and technology as well as in the area of "knowledge production" including anthropology. Therefore, feminist anthropology does not only make the "voice" of other female interlocutors "exist" or "visible" in the academic texts through different forms of creative writing styles, they also create space of dynamic conversations and dialogues by using gender perspectives to examine different "powers" and "knowledges" in their own discipline.

Keywords: Anthropology, Feminism, Ethnography

บทนำ: มานุษยวิทยาและมานุษยวิทยาแนวสตรีนิยม

มานุษยวิทยา (Anthropology) เป็นสาขาวิชา (academic discipline) ที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยในตะวันตกในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งในด้านหนึ่งถูกมองว่าเป็นสาขาวิชาที่เพิ่งเกิดขึ้นได้ไม่นานเมื่อเทียบกับสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น ปรัชญา ประวัติศาสตร์ การเมือง เป็นต้น แต่ก็มีกรถกเถียงกันว่าสาขาวิชานี้ อาจจะมีมาก่อนหน้านั้นแล้ว เช่น ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 และ 18 ได้เริ่มมีการถกเถียงในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับผู้ปกครอง และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับวิถีชีวิตที่ด้วยรัฐ พอมาในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้เกิดข้อถกเถียงระหว่างกลุ่มที่เชื่อว่าเชื้อชาติแต่ละเชื้อชาตินั้นมีจุดกำเนิดที่มาจากที่แตกต่างกัน (Polygenism) กับกลุ่มที่เชื่อว่า มนุษย์นั้นมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน (Monogenism) ดังนั้น ช่วงก่อนกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ข้อถกเถียงส่วนใหญ่จึงเกี่ยวกับต้นกำเนิดของมนุษย์ (Human evolutionism) และต้นกำเนิดของสังคม (the origins of society) ซึ่งได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionism) ของ Charles Robert Darwin (1809-1882) แม้ทฤษฎีวิวัฒนาการจะเข้ามามีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางความคิดทางมานุษยวิทยาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่มานุษยวิทยาก็ได้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดตามอิทธิพลของแนวคิดทฤษฎีที่ถูกพัฒนาขึ้นมาในแต่ละช่วงยุคสมัยด้วยเช่นกัน เช่น ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 (หรือก่อนปี 1950) เป็นช่วงที่แนวคิดทฤษฎี หน้าที่นิยม (Functionalism) โครงสร้างนิยม (Structuralism) และโครงสร้างหน้าที่นิยม (structural-functionalism) เข้ามามีอิทธิพลต่อการทำงานและการสร้างแนวคิดของนักมานุษยวิทยาค่อนข้างมาก นักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียงหลายคนที่ถูกยกย่องให้เป็นผู้บุกเบิกงานทางมานุษยวิทยาสมัยใหม่ (Modern anthropology) เช่น Franz Uri Boas (นักมานุษยวิทยาชาวเยอรมัน-อเมริกัน, 1858-1942), Bronislaw Kasper Malinowski (นักมานุษยวิทยาชาวโปแลนด์-อังกฤษ, 1884-1942) ได้ผลิต

ผลงานภายใต้อิทธิพลของแนวคิดทฤษฎีเหล่านี้ โดยกลุ่มนักมานุษยวิทยา กลุ่มนี้ไม่ได้เน้นการกระทำหรือความต้องการของปัจเจก แต่จะให้ความสำคัญกับระบบโครงสร้างทางสังคมและการสร้างกฎระเบียบทางสังคม (Social order) และมองสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนที่ตนเองเข้าไปศึกษาในลักษณะที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความกลมกลืน มีความสมัครงานสามัคคี มีความเหนียวแน่นในกลุ่มวัฒนธรรม (Ewing, 1990) (ดูตารางเปรียบเทียบอิทธิพลทางความคิดที่มีต่อมานุษยวิทยาในแต่ละยุคสมัย)

แนวคิดทฤษฎีทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อพัฒนาการทางความคิดของมานุษยวิทยา (ดูใน Alan Barnard, 2000:11)	
แนวคิดทฤษฎีทางด้านสังคม	แนวคิดทฤษฎีทางด้านวัฒนธรรม
Evolutionism	Diffusionism (Cultural Diffusionism)
Functionalism	Relativism
Transactionalism	Interpretivism
Processualism	Postmodernism
Marxism	Cultural-area approaches (in most respect)
Poststructuralism (in most respect)	Structuralism (in most respect)
Structuralism (in some respect)	Poststructuralism (in some respect)
Cultural-area approaches (in some respect)	Feminism (in some respect)
Feminism (in some respect)	

พอมาชั่วหลังปี 1950 เป็นต้นมา แนวคิดทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยม (Poststructuralism) และแนวคิดสตรีนิยม (Feminism) เข้ามามีอิทธิพลทางความคิดในสาขามานุษยวิทยามากขึ้น ซึ่งกลายมาเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการวิเคราะห์สังคมและวัฒนธรรมที่เน้นวิธีคิดของปัจเจกมากขึ้น โดยการมองว่าปัจเจกไม่ได้ถูกควบคุมหรือกระทำภายใต้ระบบโครงสร้างทางสังคมที่ครอบงำหรือกดบังคับเท่านั้น ปัจเจกจึงมีลักษณะของการเป็นผู้กระทำการส่วนหนึ่งภายใต้โครงสร้างทางสังคมหรือวัฒนธรรมที่ตนเองดำรงอยู่ด้วยเช่นกัน และด้วยแนวคิดและทฤษฎีที่เปลี่ยนไป จึงทำให้การมองสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนที่นักมานุษยวิทยาเข้าไปศึกษาจากแต่เดิมที่มองว่าลักษณะของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและความกลมกลืนกันภายในกลุ่มวัฒนธรรมเปลี่ยนมาเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึงความแตกต่าง ความขัดแย้งและความซับซ้อนของการสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ภายในกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกันมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะช่วยเผยให้เห็นความแตกต่างหลากหลายภายในกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรมเดียวกันแล้ว ยังช่วยทำให้เห็นการเป็นผู้กระทำการของปัจเจกภายใต้โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่สังกัดมากขึ้นด้วย (Comaroff and Comaroff, 2001; Ewing, 1990; Hollan, 1992; LiPuma, 1998; Sökefeld, 1999; Spiro, 1993; Strathern and Stewart, 1998, 2011)

การปรับเปลี่ยนแนวคิดทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรมและการเกิดขึ้นของแนวคิดสตรีนิยมสายต่าง ๆ จึงก่อให้เกิดคำถามอย่างสำคัญ ต่อ “ความรู้” ทางมานุษยวิทยาที่มีมาก่อนหน้านี้ แม้ว่าพื้นที่ของมานุษยวิทยาจะมีนักมานุษยวิทยาผู้หญิง เช่น Ruth Benedict (1887-1948)¹, Zora Neale Hurston (นักมานุษยวิทยาผู้หญิงผิวดำชาวแอฟริกัน-อเมริกัน, 1891-1960)², Phyllis Kaberry (1910-1977)³, และ Margaret Mead (1901-1978) ที่ผลิตผลงานร่วมกับนักมานุษยวิทยาผู้ชายที่มีชื่อเสียงหลายคนในยุคสมัยเดียวกัน แต่มุมมองในการทำวิจัยในแนวทางมานุษยวิทยาและประเด็นใน

การทำวิจัยค่อนข้างจะแตกต่างกัน ในขณะที่นักมานุษยวิทยาผู้ชายสนใจในการคิดค้นแนวคิดทฤษฎีที่เชื่อมโยงอยู่กับแนวคิดทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) โครงสร้างนิยม (Structuralism) และโครงสร้างหน้าที่นิยม (structural-functionalism) และใช้งานในพื้นที่ภาคสนามเพื่อพิสูจน์และสร้างแนวคิดทฤษฎีของตนเองขึ้นมาขึ้นนั้น นักมานุษยวิทยาผู้หญิง เช่น Margaret Mead (1901-1978) ซึ่งถือได้ว่าเป็นนักมานุษยวิทยาผู้หญิงคนแรก ๆ และเป็นลูกศิษย์ของ Franz Boas กลับสนใจศึกษาประเด็นเรื่องเพศภาวะ (Gender) และการเปลี่ยนผ่านช่วงวัยของเด็กสาวไปสู่ผู้ใหญ่ในสังคมวัฒนธรรมสังคมหมู่เกาะซามัว (*Coming of Age in Samoa: A Psychological Study of Primitive Youth for Western Civilisation, 1928*) โดยเปรียบเทียบกับวิธีคิดเรื่องเพศในสังคมวัฒนธรรมตะวันตก งานศึกษาทางชาติพันธุ์วรรณาชิ้นนี้ก่อให้เกิดการตั้งคำถามกับวิธีคิดเรื่องเพศระหว่าง แนวคิดเรื่องธรรมชาติ (Nature) กับ การเลี้ยงดูกล่อมเกลา/ขัดเกลา (Nurture) โดยต้องการนำเสนอว่า เพศภาวะ (Gender) เป็นสิ่งสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ไม่ได้เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติหรือสิ่งที่ผูกติดมากับสภาพร่างกายของมนุษย์ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างความหมายขึ้นมาอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

พอมาในช่วงปี 1920-1980 งานทางมานุษยวิทยาจึงหันมาศึกษาประเด็นเรื่องเพศภาวะ (Gender) มากขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะอิทธิพลของงานชาติพันธุ์วรรณาของ Margaret Mead และอิทธิพลของกระแสของการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักสตรีนิยมในสังคมตะวันตก โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักสตรีนิยมคลื่นลูกที่สอง (1960s-1970s) ที่เริ่มมีนักวิชาการและนักเคลื่อนไหวผู้หญิงที่มีความหลากหลายทั้งเรื่องเชื้อชาติ สีผิว ชนชั้นและเพศวิถีมากขึ้น ทำให้งานทางมานุษยวิทยาสตรีนิยมจึงพยายามนำแนวคิดเรื่องการสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (social and cultural constructions) มาวิเคราะห์ในประเด็นเรื่องเพศมากขึ้น (หรือที่เรียกว่า Anthropology of

Women) เช่น งานของ Sherry Ortner (1974) *Is Female to Male as Nature is to Culture? Anthropological Theory* และ Michelle Rosaldo and Louise Lamphere (1974) *Women, Culture, and Society* เป็นต้น

พอมานในช่วงปี 1980 ถึงปี 1990 ประเด็นการศึกษาของนักมานุษยวิทยาสตรีนิยมได้เริ่มขยับจากการศึกษา “ผู้หญิง” ที่ถูกมองว่ามีลักษณะทางกายภาพที่เหมือนกัน แต่ถูกสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่เหมือนกัน ไปสู่การศึกษาเรื่องเพศที่มีความซับซ้อนมากขึ้นผ่านมิติทางสังคมและอัตลักษณ์ทางสังคมที่แตกต่างหลากหลาย (differences/multiple identities) เช่น ประเด็นเรื่องเชื้อชาติ สีผิว ชนชั้น ชาติพันธุ์ ศาสนา เพศวิถีและความพิการ ฯลฯ หรือที่เรียกว่า Anthropology of Gender⁴ ที่เชื่อมโยงมิติเรื่องเพศกับมิติทางสังคมอื่น ๆ มากขึ้น และขยายการศึกษาไปในกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศ กลุ่มคนที่ไม่นิยามความเป็นเพศใด (Non-binary) และกลุ่มผู้ชายมากขึ้น เช่นงานของ Gayle Rubin (1984) ที่ชื่อว่า *Thinking Sex* ที่พยายามชี้ให้เห็นว่าเรื่องเพศเชื่อมโยงอยู่กับปรากฏการณ์ทางสังคมในหลายรูปแบบและในหลายระดับ การสร้าง/นิยามเรื่องเพศที่ตั้งอยู่บนวิธีคิดของเพศกระแสหลัก เช่น ผู้ชายและผู้หญิง และความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศ ได้ถูกนำไปใช้เพื่อควบคุมให้ประชากรมีความหวาดกลัวในเรื่องเพศที่อยู่นอกกรอบค่านิยมทางสังคม เช่น การมีความสัมพันธ์กับคนเพศเดียวกัน การทำงานบริการทางเพศ หรือ รูปีต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถูกสร้างภาพในเชิงลบและถูกต่อต้านในทางสังคม ซึ่ง Gayle Rubin มองว่าเรื่องเพศจะยังคงถูกผลิตซ้ำต่อไปหากเราไม่สร้างมุมมองในเรื่องเพศที่วิพากษ์เรื่องเพศกระแสหลักและมีมุมมองในเรื่องเพศที่แตกต่างไปจากเดิม เป็นต้น

จากปี 1990 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา นักมานุษยวิทยาผู้หญิงโดยเฉพาะกลุ่มมานุษยวิทยาการแพทย์บางส่วนได้หันมาสนใจประเด็นทางด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ รวมถึงพื้นที่เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เข้า

มานิยามความหมายเกี่ยวกับร่างกาย (body) และการเจริญพันธุ์ (reproductive life) ของผู้หญิง (biological self) มากขึ้น การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีใหม่ ๆ ยังคงมีส่วนสำคัญต่อการสร้างความหมายของเพศสรีระ (Sex) และเพศภาวะ (Gender) และการทำให้ร่างกาย (body) กลายเป็นพื้นที่ที่มีมิติเรื่องเพศภาวะ และจริยธรรมในการดำรงชีวิตอยู่ในโลกสมัยใหม่ที่เข้ามาพัวพัน (entangle) กับมิติทางสังคมอื่น ๆ มากขึ้น ทำให้งานทางด้านมานุษยวิทยาในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 จึงมีลักษณะของความร่วมมือข้ามศาสตร์หรือข้ามสาขาวิชามากขึ้น (interdisciplinary collaborations) เช่น งานของ Nancy Scheper-Hughes ที่มีชื่อว่า *Death Without Weeping: The Violence of Everyday Life in Brazil* (1993)⁵ หรืองานของ Emily Martin ที่เขียนงานในทางมานุษยวิทยาการแพทย์ โดยใช้มุมมองทางด้านสตรีนิยมและประสบการณ์ของตัวเองในงานเขียนหลายชิ้น เช่น *The Women in the Body* (1987) และ “The Egg and The Sperm: How Science Has Constructed a Romance Based on Stereotypical Male-Female Roles” (1991) และ *Bipolar Expeditions: Mania and Depression in American Culture* (2009)⁶ เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ งานของนักมานุษยวิทยาบางส่วนจึงหันมาตั้งคำถามกับประเด็นเรื่องเพศภาวะที่เชื่อมโยง (Intra-acting) อยู่กับวิถีคิดทางวิทยาศาสตร์ สุขภาพ ชีวภาพ ความเจ็บป่วย เทคโนโลยีและการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมใหม่มากขึ้น โดยศึกษาความหมายและสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อที่ว่าผู้คนกำลังทำอะไร และสิ่งเหล่านี้เข้ามาพัวพัน (entangle) กับจริยธรรม (ethical projects) ในการดำรงอยู่ในโลกสมัยใหม่อย่างไร (Benezra, 2016: 17-28) ทั้งนี้ มีการตั้งข้อสังเกตว่า แม้การทำวิจัยในทางมานุษยวิทยาจะมีมิติเรื่องเพศในประเด็นที่หลากหลายมากขึ้นและมีนักมานุษยวิทยาผู้หญิงมากขึ้น แต่เราก็ไม่สามารถสันนิษฐานหรือกำหนดนิยามให้นักมานุษยวิทยาที่ทำวิจัยในด้านนี้ว่าเป็นนักมานุษยวิทยาสตรีนิยมได้ทั้งหมด เพราะนักมานุษยวิทยา

บางคนอาจจะไม่ต้องการนิยามตัวเองกับสตรีนิยมและกลุ่มคนเหล่านี้อาจจะเน้นที่ประเด็นในการทำวิจัยหรือการพัฒนาแนวคิดทฤษฎีทางวิชาการเป็นหลักมากกว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มนักสตรีนิยม (ดูเพิ่มเติมได้ใน Silverstein and Lewin, 2016: 6-37)

เพศภาวะและการผลิตสร้าง “ความรู้” เรื่องวัฒนธรรม

จากที่ได้กล่าวถึงพัฒนาการของมานุษยวิทยาสตรีนิยมในช่วงต้นหัวข้อนี้จึงต้องการแสดงให้เห็นข้อถกเถียงและการตั้งคำถามกับจริยธรรมในการผลิตความรู้ที่มีมิติเรื่องเพศในพื้นที่ของมานุษยวิทยามากขึ้น ทั้งนี้ นักมานุษยวิทยาสตรีนิยมมองว่า สาขาวิชา (Discipline) ในระดับมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ถูกควบคุมด้วยวัฒนธรรมผู้ชาย ซึ่งผลิตความรู้ผ่านมุมมองของผู้ชายและประสบการณ์ของผู้ชายเป็นหลัก (Androcentrism) (Alatas and Sinha, 2017) แม้แต่ในพื้นที่ของมานุษยวิทยาเองที่มักจะมี “ผู้หญิง” อยู่ในงานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณนาหรือปรากฏอยู่ในข้อมูลเชิงประจักษ์ในภาคสนามอยู่เสมอ โดยเฉพาะในประเด็นของครอบครัวเครือญาติ (kinship) และการแต่งงาน (marriage) แต่ผู้หญิงก็ยังเป็นเพียง “กลุ่มคนที่ถูกนำเสนอ” (an object of representation)⁷ ผ่านมุมมองของนักมานุษยวิทยาผู้ชายมากกว่าจะอยู่ในฐานะผู้กระทำการ (active agent) ที่สามารถพูด แสดงออก หรือกระทำการจากมุมมองของตนเอง (Moore, 1988)

การเกิดขึ้นของนักสตรีนิยมตะวันตกและการมีนักวิชาการผู้หญิงในสาขาต่าง ๆ มากขึ้น จึงก่อให้เกิดการตั้งคำถามกับการสร้าง “ความรู้” หรือ “กระบวนการในการสร้างความรู้” ที่สืบทอดกันมา ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ตั้งคำถามว่า “ความรู้ มีมิติเรื่องเพศแฝงอยู่ด้วยหรือไม่” และ “ความเป็นกลางในการผลิตความรู้มีอยู่จริงหรือไม่” ทำให้พื้นที่การสร้างความรู้ของมานุษยวิทยาเองจึงเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่ถูกตั้งคำถามจากนักมานุษยวิทยาสตรีนิยมด้วยเช่นกัน (Silverstein and Lewin, 2016⁸) ด้วยเหตุนี้ มานุษยวิทยาว่าด้วยผู้หญิง

(Anthropology of Women) ในช่วงปี 1970 เป็นต้นมาจึงเริ่มตั้งคำถามกับการนำเสนอผู้หญิงในงานเขียนทางมานุษยวิทยามากขึ้น (Moore, 1988) และมองว่างานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณาส่วนใหญ่ที่ถูกผลิตขึ้นโดยนักมานุษยวิทยา ก่อนหน้านี้ ส่วนใหญ่จะมาจากมุมมองของผู้ชาย (ตะวันตก ขนชั้นกลาง ผิวขาว) ที่เน้นเฉพาะเสียงของผู้ให้ข้อมูลผู้ชายและเป็นการเขียนผ่านมุมมองของผู้ชายเป็นหลัก และทำให้ผู้หญิงเป็นเพียงกลุ่มคนที่มีสถานะด้อยกว่าผู้ชายในกลุ่มสังคมและวัฒนธรรมเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ นักมานุษยวิทยาสตรีนิยมจึงได้มีการพยายามที่จะนำเสนอบทบาทหน้าที่ มุมมองและทัศนคติที่มาจาก “เสียง” ของผู้หญิงในงานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณามากขึ้น ซึ่งการเขียนงานเชิงชาติพันธุ์วรรณาแนวสตรีนิยมนั้นไม่ได้เน้นเฉพาะเรื่องของผู้หญิงเท่านั้น แต่เป็นงานเขียนที่ตั้งคำถามและท้าทายขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมของนักมานุษยวิทยาผู้ชายก่อนหน้านี้ด้วย ทั้งการวิพากษ์มุมมอง การใช้ภาษา รูปแบบของการนำเสนอเรื่องราว รูปแบบการเขียนและโครงสร้างภาษา ทั้งนี้มีการตั้งข้อสังเกตว่า แม้จะมีหลักฐานเชิงประจักษ์เกี่ยวกับผู้หญิงมากขึ้นหรือมีการพูดคุยในเชิงวิวิธวิทยาเชิงชาติพันธุ์วรรณาที่มีมิติเรื่องเพศภาวะมากขึ้น แต่การสร้างหรือการนิยาม (redefining) แนวคิดทฤษฎีทางมานุษยวิทยาขึ้นมาใหม่ที่มาจากมุมมองและประสบการณ์ของผู้หญิงยังถือว่าเป็นเรื่องที่ค่อนข้างท้าทายในพื้นที่ทางวิชาการที่มีธรรมเนียมปฏิบัติที่อิงอยู่กับมุมมองและประสบการณ์ของผู้ชายมาเป็นเวลานาน

มานุษยวิทยามีความแตกต่างจากสาขาวิชาทางสังคมศาสตร์ด้านอื่น ๆ โดยเน้นการทำงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) หรือการทำงานภาคสนาม (on-the-ground science studies research) ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นเวลานาน เพื่อเรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม พิธีกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม และนำเสนอผ่านงานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณาที่มีลักษณะเฉพาะตัว สิ่งเหล่านี้กลายมาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและส่วนสำคัญในการสร้างความรู้ทางมานุษยวิทยาขึ้นมาและถือว่าเป็นสิ่งที่นักเรียนทาง

มานุษยวิทยาทุกคนจะต้องผ่านประสบการณ์นี้เหมือนกัน แต่ประสบการณ์จริงที่นักมานุษยวิทยาแต่ละคนต้องเผชิญในพื้นที่งานสนามของตนเอง ความสับสนวุ่นวายใจ การไม่สามารถคาดเดาสถานการณ์ในพื้นที่และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อนระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูล (หรือ ผู้ร่วมสนทนา (Interlocutors)) เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา แต่ความซับซ้อนของสิ่งเหล่านี้ส่วนใหญ่จะไม่ปรากฏออกมาในงานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณา โดยเฉพาะความซับซ้อนในมิติเรื่องเพศ เชื้อชาติ ชนชั้น ชาติพันธุ์ ศาสนา ซึ่งส่งผลทำให้งานวิจัยส่วนใหญ่จึงขาดมิติทางสังคมที่ซับซ้อนเหล่านี้และทำให้ขาดการวิพากษ์วิจารณ์ถึงกระบวนการในการได้มาซึ่งข้อมูลและกระบวนการในการสร้างความรู้ไปในที่สุด (Gupta and Ferguson, 1997; Davies, 1998; Eriksen, 2001; Dewalt and Dewalt, 2002; Rabinow, 2007(1977))

“กระบวนการในการสร้างความรู้” ผ่านวิธีวิทยาแบบชาติพันธุ์วรรณาของนักมานุษยวิทยาเริ่มถูกตั้งคำถามมากขึ้นในช่วงปี 1970 เป็นต้นมา ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการปรับเปลี่ยนแนวคิดทฤษฎี เช่น แนวคิดเรื่องการสะท้อนย้อนคิด (Reflection) การตีความ (Interpretation (Hermeneutics)) และอัตวิสัยร่วม (Intersubjectivity) (Robben, 2006: 446) และส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเผยแพร่ *Diary in the Strict Sense of the Term* (1967) หลังจากการเสียชีวิตของ Bronislaw Malinowski (นักมานุษยวิทยาชาวโปแลนด์-อังกฤษที่บุกเบิกมานุษยวิทยาสังคมในอังกฤษ, 1884-1942) ในขณะที่ Bronislaw Malinowski ยังมีชีวิตได้ผลิตผลงานชาติพันธุ์วรรณาชิ้นสำคัญ คือ *Argonauts of the Western Pacific* (1922)^๑ ซึ่งเป็นผลงานชาติพันธุ์วรรณาชิ้นคลาสสิกที่ถูกใช้ในการเรียนการสอนในทางมานุษยวิทยา เพราะมีการเขียนบรรยายรายละเอียดหมู่บ้านและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดีและใช้ภาษาได้อย่างสวยงามทำให้ผู้อ่านสามารถเห็นภาพของสังคมหมู่เกาะที่เขาต้องเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในช่วงหนึ่งได้อย่างดี และด้วยเหตุนี้ งานเขียนของเขาจึงได้รับการยอมรับและเขาได้ถูกยกย่องให้เป็น “ผู้บุกเบิกมานุษยวิทยาสังคม (founder of social anthropology)”

เพราะนอกจากจะเขียนงานชาติพันธุ์วรรณนาออกมาได้ดีแล้ว ยังสามารถยกระดับปรากฏการณ์ในงานภาคสนามของตนเองให้ออกมาเป็นแนวคิดทฤษฎีได้ด้วย เช่น Kula ring ที่บรรยายถึงแนวคิดทฤษฎีเรื่องการแลกเปลี่ยนและการดำรงรักษาความสัมพันธ์ทางสังคม (theories of reciprocity and gift exchange) ซึ่งสร้างมาจากข้อมูลภาคสนามโดยตรง เป็นต้น

Bronislaw Malinowski ได้รับการยกย่องเป็นอย่างมากในช่วงที่เขายังมีชีวิต และส่งผลต่อการเติบโตของสาขาวิชามานุษยวิทยาตามมา แต่หลังจากที่เขาได้เสียชีวิตและจากการเผยแพร่ไดอารี่ (1967) ที่สะท้อน “ความรู้สึก” และมุมมองทั้งการเหยียดเชื้อชาติ เพศและวัฒนธรรมอื่นในระหว่างการอยู่ในพื้นที่สนามของตัวเองที่แตกต่างไปจากงานเขียนทางชาติพันธุ์วรรณนาที่สวยงามที่ปรากฏสู่สายตาของสาธารณะ ทำให้คนที่ชื่นชมเขามาโดยตลอดจึงหมดความศรัทธาในตัวเขาลงไปอย่างมาก อีกทั้งยังทำให้เกิดการถกเถียงกันอย่างมากในกลุ่มนักมานุษยวิทยาถึงแนวทางในการเขียนงานชาติพันธุ์วรรณนาในเวลาต่อมา และนำมาสู่คำถามและจริยธรรมในการทำงานภาคสนามที่ว่า “ผู้ที่ผลิตความรู้ สามารถวางตัวเป็นกลางในการผลิตความรู้ได้จริงหรือไม่” “ทัศนคติและอคติภายในมีผลต่อการสร้างความรู้หรือไม่” “หรือความรู้อะไรที่ควรจะถูกนับว่าเป็นความรู้และอะไรที่ไม่นับว่าเป็นความรู้” แม้ວ່ານักวิชาการบางคนปฏิเสธงานของ Bronislaw Malinowski แต่นักวิชาการบางคนกลับมองว่า ไดอารี่ (1967) ของ Bronislaw Malinowski ได้สะท้อนให้เห็นตัวตน (Self) ของนักมานุษยวิทยาที่ชัดเจน อีกทั้ง ยังแสดงให้เห็นว่า เราในฐานะมนุษย์นั้นไม่สามารถอ้างถึงสิ่งที่เป็กลางในการผลิตความรู้ได้ทั้งหมด เราไม่ได้ดำรงอยู่โดยปราศจากความคิดหรือทัศนคติที่สร้างตัวตนของเราขึ้นมา การเป็นผู้ชาย ตะวันตก ผิวขาว ขนชั้นกลาง มีการศึกษา ทำงานให้กับเจ้าอาณานิคม ล้วนประกอบสร้างตัวตนแบบหนึ่งให้กับ Bronislaw Malinowski และส่งผลต่อการเข้าไปปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในสังคมและวัฒนธรรมอื่น ผู้คนที่ ณ เวลานั้นยังถูกมองว่า “ล่าหลัง ป่าเถื่อนและไร้อารยธรรม” โดยมี

วิธีคิดที่เอาวัฒนธรรมตะวันตกของผู้ผลิตความรู้เป็นที่ตั้งในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตนเอง

ไดอารี่ของ Bronislaw Malinowski จึงถือว่าได้สร้างจุดเปลี่ยนให้กับการเขียนงานเชิงชาติพันธุ์วรรณาในเวลาต่อมา (Stocking, 1986: 8-9; Davies, 1998) อีกทั้งงานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณาของนักมานุษยวิทยาผู้ชายหลายคน เช่น Franz Uri Boas (1858-1942) และ Alfred Reginald Radcliffe-Brown (1881-1955) ซึ่งได้ผลิตงานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณาออกมาในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน ภายใต้แนวคิดหรือทฤษฎีของโครงสร้างและหน้าที่นิยม (structural functionalism) ก็ถูกนำมาวิพากษ์ว่าขาดการสะท้อนตัวตนและการวิพากษ์ตัวตน (self-reflection and self-criticism) ของนักมานุษยวิทยาในงานของตัวเอง งานคลาสสิกเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นงานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณาที่มุ่งเน้นแต่การสร้างแนวคิดทฤษฎีที่ “บริสุทธิ์” ของโครงสร้างทางสังคมและรูปแบบวัฒนธรรมที่เฉพาะหนึ่ง ๆ มากจนเกินไป จึงทำให้นักมานุษยวิทยาพยายามจะแยกตัวเองออกจากงานเขียนทางชาติพันธุ์วรรณา ไม่มีการกล่าวถึงอิทธิพลความคิดของลัทธิการล่าอาณานิคมและละเลยความซับซ้อนในการทำงานภาคสนามและวิถีชีวิตของผู้คนที่ถูกทำการวิจัยออกไป (Davies, 1998; Gupta and Ferguson, 1997: 2)

หลังจากปี 1970 เป็นต้นมา นักมานุษยวิทยาจึงหันมาตั้งคำถามกับการเขียนงานเชิงชาติพันธุ์วรรณาและการพยายามจะแสดงให้เห็นว่า ตัวตน (Self) ของนักมานุษยวิทยามีส่วนในการผลิตความรู้มากขึ้น เพื่อที่จะลดทอนระยะห่างและการอ้างความเป็นกลางในการทำงานสนามและการเขียนงานเชิงชาติพันธุ์วรรณาของตนเอง การเขียนงานเชิงชาติพันธุ์วรรณาในระยะหลังจึงเน้นการสะท้อนย้อนคิดและการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง (self-reflection and self-criticism) ในการทำงานภาคสนามและการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้ที่ตนเองเข้าไปทำงานวิจัยมากขึ้น และมองว่าสิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นในการฝึกปฏิบัติและการสร้างวิธีคิดที่วิพากษ์ด้วยเช่นกัน (Rabinow, 2007(1977): xi ¹⁰)

งานเขียนของ Paul Rabinow ที่ชื่อว่า *Reflections on Fieldwork in Morocco* (2007(1977)) เป็นตัวอย่างงานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณนา รูปแบบหนึ่งที่พยายามจะเขียนสะท้อนตัวตน (Self) ของตนเองในระหว่างการทำงานสนามที่ไม่ร็อกโกออกมา พยายามจะสะท้อนให้เห็นว่าตัวตนของเขาเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานภาคสนามอย่างไรและเข้าไปกำหนดความสัมพันธ์กับผู้คนในพื้นที่นั้น ๆ อย่างไร “เขาได้ข้อมูล” มาได้อย่างไรและด้วยวิธีไหนทั้งหมดนี้เป็นการพยายามจะบอกว่า กระบวนการสร้าง “ความรู้” ที่ผลิตออกมานั้นแยกไม่ออกจากประสบการณ์งานสนามที่แต่ละคนต้องเผชิญในความเป็นจริง ซึ่งนำมาสู่การตั้งคำถามกับจริยธรรม (ethics) ของการทำงานวิจัยและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลด้วยเช่นกัน

ในงานเขียนของ Paul Rabinow ได้แสดงให้เห็นถึงการสะท้อนย้อนคิดและความสับสนในตัวเองที่เกิดขึ้นภายในงานภาคสนามอยู่บ่อยครั้ง Paul Rabinow พยายามจะแสดงให้เห็นว่า การทำงานภาคสนามนั้นไม่สามารถแยกตัวเองออกมาจากความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่นั้น ๆ ได้ การทำงานภาคสนามจึงเกิดขึ้นท่ามกลางความสัมพันธ์ที่หลากหลายและซับซ้อน และผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลต่างก็มีบทบาทและอิทธิพลต่อตัวตนซึ่งกันและกัน (Intersubjectivity) ในการสร้างชุด “ความรู้” ชุดใดชุดหนึ่งขึ้นมา และถึงแม้ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถสื่อสารกันได้ในภาษาเดียวกันหรือร่วมอยู่ในชุดประสบการณ์เดียวกัน หรืออยู่ในประเพณีวัฒนธรรมเดียวกัน แต่ทั้งสองฝ่ายพยายามจะสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรมร่วมกันผ่านความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นมาและผ่านบทสนทนาเพื่อสื่อสารระหว่างกัน Paul Rabinow จึงต้องการแสดงให้เห็นว่าทั้งสองฝ่าย-ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล-ต่างก็ตระหนักรู้ (self-consciousness and self-reference) ในความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างกัน ทั้งสองฝั่งต่างก็สะท้อนย้อนคิดและตีความสถานการณ์ที่แวดล้อมตัวเองจากมุมมองทางสังคมและวัฒนธรรมของตนเองให้กับอีกฝ่าย

อยู่เสมอ การทำงานสนามจึงเป็นกระบวนการการตีความจากทั้งสองฝ่ายทั้งสองวัฒนธรรม-ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล-และด้วยความสัมพันธ์เหล่านี้จึงนำมาซึ่งการสร้างความหมายในทางวัฒนธรรมร่วมกันขึ้นมา¹¹ การมองในลักษณะนี้จึงเป็นการวิพากษ์การสร้างความรู้ของนักมานุษยวิทยาก่อนหน้านี้ที่มองว่าตนเองนั้นเป็นผู้ตีความวัฒนธรรมและสร้างความหมายในทางวัฒนธรรมขึ้นมา

งานของ Paul Rabinow จึงได้สะท้อนให้เห็นว่า ในขณะที่ผู้วิจัยมองว่าตัวเองกำลังเข้าไปศึกษาวัฒนธรรมอื่นหรือสังคมอื่นที่แตกต่างจากตัวเอง โดยมีมุมมองความรู้ แนวคิดและทฤษฎีที่ร่ำเรียนมาพร้อมทั้งวิธีวิทยาในการทำวิจัย ผู้ให้ข้อมูล (หรือผู้ที่ถูกวิจัย) เองก็พยายามทำความเข้าใจวัฒนธรรมของตนเอง ผ่านการตีความจากภายในและการอธิบายความรู้ที่มีออกมาให้กับผู้วิจัยด้วยเช่นกัน ดังนั้น ทั้งสองฝ่ายต่างพยายามเข้าใจสถานการณ์ของกันและกันและต่างพยายามสร้างความหมายให้กับสถานการณ์เหล่านั้นผ่านมุมมองที่สัมพันธ์กับสถานะทางสังคม ความคิดและประสบการณ์ของตัวเอง (Robben, 2006) ด้วยเหตุนี้เอง “ความรู้” ที่นักมานุษยวิทยาพยายามจะค้นหาจากงานสนามของตนเองและจากผู้ให้ข้อมูล จึงถูกสร้างและสร้างใหม่อยู่ตลอดเวลาในกระบวนการของการตีความ (Interpretation) การสะท้อนย้อนคิด (Reflection) และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักมานุษยวิทยาและผู้ให้ข้อมูล (Intersubjectivity) ทั้งสองฝ่ายจึงมีบทบาทสำคัญในกระบวนการผลิตสร้างความหมายในงานชาติพันธุ์วรรณนาร่วมกันขึ้นมา วิธีคิดและการเขียนในลักษณะนี้ในทางหนึ่งจึงให้คุณค่าและมองเห็นสถานะของการเป็นผู้กระทำการ (agency) ของผู้ให้ข้อมูล (หรือ ผู้ร่วมสนทนา (interlocutors)) มากขึ้น ซึ่งก็คือแนวคิดเรื่องการเป็นผู้กระทำการ (agency) ที่ถูกให้ความสำคัญมากขึ้นในแนวคิดทฤษฎีทางสังคมช่วงหลังปี 1950 เป็นต้นมา

ถึงแม้งานของ Paul Rabinow ได้แสดงให้เห็นตัวตน (Self) ของนักมานุษยวิทยาในงานสนามของตัวเองมากขึ้น และแสดงให้เห็นว่า ตัวตนของนักมานุษยวิทยามีส่วนต่อการทำงานภาคสนาม การสร้างความสัมพันธ์กับ

ผู้คนในพื้นที่ที่ทำการวิจัยและการสร้างองค์ความรู้หนึ่ง ๆ ขึ้นมาได้อย่างไร แต่นักมานุษยวิทยาสตรีนิยมและนักสตรีนิยมมองว่า งานของ Paul Rabinow ยังคงละเลยการวิพากษ์ตำแหน่งแห่งที่ของตนเอง (Self-criticism) โดยเฉพาะในมิติเรื่องเพศในงานภาคสนามออกไป อีกทั้ง Paul Rabinow ให้ความสำคัญกับตัวตน (Self) และการดำรงอยู่ซึ่งตัวตนของตัวเองมากกว่าการพยายามเข้าใจตัวตนของผู้อื่นหรือผู้ให้ข้อมูล (Others) ที่เขามีปฏิสัมพันธ์ด้วย เช่น การกล่าวถึงผู้หญิงที่ให้บริการทางเพศและความสัมพันธ์ของตัวเขาเองกับผู้หญิงในพื้นที่ที่เขาไปทำงานวิจัยในลักษณะที่โรแมนติก โดยไม่ปรากฏว่าผู้หญิงที่อยู่ภายใต้ปฏิสัมพันธ์นั้นมีมุมมองและทัศนคติอย่างไร เป็นต้น ประเด็นนี้จึงทำให้ Paul Rabinow จึงถูกวิจารณ์ว่ามีลักษณะการมองงานสนามผ่านมุมมองของผู้ชาย ผิวขาว ชนชั้นกลางที่ยังคงขาดมิติเรื่องเพศอยู่ (Kirschner, 1987; Dewalt and Dewalt, 2002; Altork, 2006: 102-104)

จากที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้น การเขียนงานเชิงชาติพันธุ์วรรณาที่เข้าใจคลาดเคลื่อนกันมาโดยตลอดว่าเป็นเพียงรูปแบบการเขียนบรรยาย (description) ให้เห็นถึงสภาพหมู่บ้าน วิถีชีวิต พิธีกรรม กิจกรรมประจำวัน ระบบโครงสร้างทางสังคม ระบบเครือญาติและครอบครัวเท่านั้น ซึ่งมักจะถูกมองว่าไม่ได้มีอะไรซับซ้อนเท่ากับการเขียนงานวิชาการกระแสหลักที่มีโครงสร้างการเขียนที่ชัดเจน มีทฤษฎีและแนวคิด มีระเบียบแบบแผนและขั้นตอนในการนำเสนอ มีภาษาที่ดูเป็นวิชาการและเข้าใจยาก ซึ่งทำให้งานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณาจึงดูเป็นเพียงงานวิจัยที่สนใจปรากฏการณ์ทางสังคมทั่วไปเท่านั้น (empirical research) และดูเหมือนจะไม่สนใจการสร้างทฤษฎีใหญ่ ๆ แต่อย่างใด แต่จริง ๆ แล้ว การเขียนบรรยายของนักมานุษยวิทยาจะเขียนภายใต้แนวคิดทฤษฎีหลักของงานและใช้การบรรยายปรากฏการณ์ภาคสนามเพื่อยกระดับแนวคิดและทำให้เรื่องราวในงานนำไปสู่การสร้างข้อสรุปของงานในท้ายที่สุด การเขียนทางชาติพันธุ์วรรณาจึงมีความเชื่อมโยงอยู่กับตัวตนของนักมานุษยวิทยา บริบททางสังคมและแนวคิดทฤษฎีในแต่ละยุคสมัยอย่างแยกไม่ออก

ทั้งนี้ James Clifford (1997: 202) จึงเสนอว่างานภาคสนามนั้น ควรจะถูกมองว่าเป็น ('fieldwork as a habitus') มากกว่าการมองว่าเป็นการทำงานภาคสนามในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น เพราะการทำงานภาคสนามนั้นต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันผ่านตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่หลากหลายทั้งในมิติเรื่องเพศภาวะ เชื้อชาติ วรรณะ ชนชั้น เพศวิถีที่อาจจะเกิดขึ้นทั้งจากนักวิจัยและผู้ให้ข้อมูล สิ่งเหล่านี้จึงมีความจำเป็นในการวิเคราะห์ให้เห็นว่าตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมที่แตกต่างหลากหลายเหล่านี้มีผลต่อกันอย่างสำคัญในการทำงานภาคสนาม การเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณนาและการเข้าใจวัฒนธรรมได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้เอง การเขียนงานเชิงชาติพันธุ์วรรณนาจึงกลายเป็นพื้นที่ของการเคลื่อนไหวทั้งทางด้านการสร้างความรู้และพื้นที่ของการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มนักมานุษยวิทยาสตรีนิยมในเวลาต่อมา

งานเขียนของ Marjorie Shostak (มาร์โจรี โชสแท็ค, 1945-1996)¹² เรื่อง Nisa (นินสา) เป็นงานเขียนที่ได้รับการตอบรับที่ดีจากนักมานุษยวิทยาสตรีนิยมและได้นำมาเป็นตัวอย่งงานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณนาในแนวสตรีนิยมในเวลาต่อมา (Abu-Lughod, 1990, 2006; Behar, 1995; Davies, 1998; Gordon, 1995) Marjorie Shostak (ผู้หญิงตะวันตกชนชั้นกลาง) ใช้วิธีการเล่าเรื่องที่ทำได้ดูเหมือนว่า นินสา (ผู้หญิงชนเผ่าในแอฟริกาที่ยังอยู่ในสังคมแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์) กำลังเล่า (หรือเป็นผู้เล่า) ประสบการณ์ชีวิตและความทรงจำของตนเองในฐานะผู้หญิงในสังคมและวัฒนธรรมของเธอ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การคลอดลูกสาวในพุ่มไม้ตามลำพัง การแต่งงานครั้งแรกและเพศสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ของเธอกับอดีตสามี (Besa) และสามีคนปัจจุบัน (Bo) การตายของพ่อแม่ สามีและลูก ๆ ความรู้สึกต่อการที่มีอายุที่เพิ่มมากขึ้น ในหลายตอนในหนังสือจะมีการมีพูดถึงความรุนแรงทางเพศที่นินสาต้องเผชิญในสังคมและวัฒนธรรมของเธอ และการให้ความหมายต่อเรื่องเพศจากมุมมองของนินสาเอง¹³

Marjorie Shostak ได้กล่าวไว้ในหนังสือว่า เธอต้องการให้พื้นที่ในการเล่าเรื่องแก่ Nisa (นินสา) เพื่อที่นินสาจะได้เริ่มพูดได้ด้วยตัวเอง (“I needed the !Kung to start speaking for themselves (Shostak, 1981:7).”) วิธีคิดนี้คล้ายกับแนวคิดของนักสตรีนิยมในเรื่องของการสร้างพื้นที่ให้กับผู้หญิงชายขอบ โดยให้พวกเธอได้พูดผ่าน “เสียง” (voice) ของตัวเอง หรือ การทำให้พวกเธอถูกมองเห็น (visibility) จากที่ไม่เคยถูกมองเห็น (invisibility) หรือ ไม่ได้รับความสำคัญในทางสังคมและในพื้นที่ของความรู้ ด้วยวิธีคิดดังกล่าว รวมถึงลักษณะการเขียนหรือการเล่าเรื่องทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านประสบการณ์ของผู้หญิงหนึ่งคน (หรือ นินสา) ของ Marjorie Shostak จึงก่อให้เกิดความแตกต่างอย่างมากในการเขียนงานทางชาติพันธุ์วรรณาของนักมานุษยวิทยากระแสหลัก ที่เน้นการเขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคมหมู่บ้านในภาพที่ใหญ่กว่าและมีการนำข้อมูลภาคสนามมาสร้างทฤษฎีและแนวคิดเป็นของตัวเอง ดังนั้น การเขียนงานทางชาติพันธุ์วรรณาผ่านประสบการณ์ของผู้หญิงคนเดียว (autobiography)¹⁴ จึงถูกมองว่ามีลักษณะเป็น “ความจริงหรือความรู้ส่วนบุคคล (personal truth/personal knowledge)” หรือ “ความจริงเพียงบางส่วน (partial truth)” เท่านั้น ไม่สามารถนำมาเป็นภาพตัวแทนของโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมทั้งหมดได้ (cultural truth) อีกทั้ง Marjorie Shostak ยังถูกวิพากษ์ว่าเอาเรื่องราวชีวิตของนินสาไปใช้เพื่อสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักสตรีนิยมและการเมืองส่วนตัวของผู้เขียนเท่านั้น (Clifford, 1986)¹⁵ ด้วยเหตุนี้ งานของ Marjorie Shostak จึงถูกวิพากษ์วิจารณ์จากนักมานุษยวิทยากระแสหลัก และจัดให้เป็นเพียงการเขียนงานชาติพันธุ์วรรณาเชิงทดลอง (an experimental ethnography) ซึ่งในนัยหนึ่งหมายถึงงานเขียนที่ไม่สามารถเทียบเท่าได้กับการเขียนงานชาติพันธุ์วรรณากระแสหลัก (Clifford, 1986)¹⁶ แต่นักมานุษยวิทยาสตรีนิยมกลับมองว่า การนำเสนอเรื่องราวของผู้หญิงหรือการทำให้เสียงที่แตกต่างหลากหลายถูกมองเห็น (visibility) ในพื้นที่ของงานเขียนหรืองานวิชาการจะ

เป็นส่วนหนึ่งที่ท้าทายอำนาจทางวัฒนธรรมและชนชั้นในสังคมนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน (Davies, 1998) งานของ Marjorie Shostak จึงไม่ได้ทำให้หิสา (Nisa) ปรากฏหรือถูกมองเห็นในพื้นที่ทางวิชาการเท่านั้น แต่เป็นงานที่ท้าทายอำนาจในวงวิชาการทางด้านมานุษยวิทยา ซึ่งถูกครอบงำด้วยธรรมเนียมปฏิบัติของนักวิชาการผู้ชายไปด้วย

ทั้งนี้ Lila Abu-Lughod (1990) มองว่างานของ Marjorie Shostak และงานเขียนของนักชาติพันธุ์วรรณาผู้หญิงคนอื่น ๆ ได้เปิดเผยให้เห็นตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม (positionality)¹⁷ ของนักมานุษยวิทยาผู้หญิงและผู้หญิงที่ให้ข้อมูลหรือผู้หญิงที่ร่วมสนทนา (Interlocutors) มากกว่างานวิจัยทั่วไป นักเขียนผู้หญิงเหล่านี้ไม่ได้ต้องการยืนยันในอำนาจและความรอบรู้ของตนเอง การเขียนของกลุ่มคนเหล่านี้จึงแตกต่างไปจากธรรมเนียมปฏิบัติของการเขียนงานวิชาการแบบมาตรฐาน ที่อ้าง “ความเป็นกลาง การปราศจากอคติ และการไม่ยึดโยงตัวเองกับผู้ใช้ข้อมูล หรือ การวางตัวในฐานะผู้เชี่ยวชาญ และผู้ใช้ข้อมูลที่สัมพันธ์กันผ่านความรู้ที่เน้นความมีเหตุผลมากกว่าอารมณ์และความรู้สึกร่วม” ดังนั้น เวลาที่ผู้หญิงเขียนเรื่องผู้หญิงคนอื่น ๆ จากมุมมองทางวัฒนธรรมและในบริบทสังคมที่พวกเธอดำรงอยู่ พวกเธอจึงไม่ได้เขียนภายใต้โครงสร้างทางวัฒนธรรมที่ครอบงำวิธีการเขียนของพวกเธอเอาไว้ แต่ใช้โครงสร้างการเขียนที่แตกต่างออกไปในการสร้างความรู้และการสร้างอาณาบริเวณทางการเมืองของตนเองขึ้นมา อีกทั้ง พวกเธอยังค้นพบตัวตนของตนเองจากการเริ่มตระหนักรู้ถึงการกดขี่ที่ผู้หญิงกลุ่มอื่น ๆ ที่ต้องเผชิญในชีวิตจริงไปด้วย

แม้รูปแบบงานเขียนของ Marjorie Shostak จะถูกวิพากษ์วิจารณ์จากนักมานุษยวิทยากระแสหลักค่อนข้างมาก แต่ก็มีอิทธิพลต่อนักมานุษยวิทยาสตรีนิยมในรุ่นต่อมา เช่น งานของ Ruth Behar (รูธ บีฮาร์) นักมานุษยวิทยาและนักเขียนสตรีนิยมชาวคิวบา-อเมริกัน ที่เขียนเรื่อง *Translated Woman: Crossing the Border with Esperanza's Story* (1993) ซึ่งเป็นเรื่องราว

ชีวิตของ Esperanza (เอสเพอรันซ่า) แม่ค้าเร่ชาวเม็กซิกัน แต่ Ruth Behar มีลักษณะการเขียนที่แตกต่างไปจาก Marjorie Shostak ค่อนข้างมาก บิฮาร์ ปฏิเสธแนวคิดเรื่อง “ความเป็นพี่น้องร่วมกัน (Sisterhood)”¹⁸ ระหว่างเธอกับ เอสเพอรันซ่า โดยพยายามจะแสดงให้เห็นว่าทั้งเธอและเอสเพอรันซ่า ตระหนักรู้ถึงความแตกต่างภายในระหว่างกันอยู่ตลอดเวลา เอสเพอรันซ่ารู้ว่าจะตอบโต้กับเธออย่างไรหรือจะสัมพันธ์กับเธออย่างไรตลอดเวลา และรู้ว่าเรื่องเล่าอะไรที่บิฮาร์ต้องการได้ยินจากเธอ ซึ่งทำให้เราสามารถมองเห็นสภาวะของการเป็นผู้กระทำการ (agency) ของเอสเพอรันซ่าได้จากเรื่องราวชีวิตของเธอเอง ทั้งเรื่องสามี แม่สามี แม่ของเธอเอง เรื่องที่ดิน ความทนทุกข์ทรมานจากการสูญเสียลูกชาย บิฮาร์ไม่ได้เขียนเพื่อทำให้เห็นว่าเอสเพอรันซ่าถูกกดขี่ในทางสังคมและวัฒนธรรมของเธออย่างไรเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นว่าเอสเพอรันซ่ายังมีสภาวะของการเป็นผู้กระทำการในบริบทที่ตนเองกำลังดำรงอยู่อย่างไรไปด้วย ซึ่งการเขียนในลักษณะนี้จะต่างจากการนำเสนอว่าผู้หญิงถูกกดขี่หรืออยู่ในสภาวะที่รันทดหดหู่ หรือผู้หญิงต้องได้รับการช่วยเหลือ ซึ่งการผลิตวาทกรรมแบบนี้ถูกวิจารณ์ว่าไม่ต่างจากวิธีคิดที่ทำให้ผู้หญิงเป็นเพียง “กลุ่มคนที่ถูกนำเสนอ” (an object of representation) มากกว่าจะมองผู้หญิงในฐานะของผู้กระทำการ (active agent) ที่สามารถพูด แสดงออกหรือกระทำการจากมุมมองของตนเอง

นอกจากนี้ Ruth Behar ยังได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับการผลิตงานทางชาติพันธุ์วรรณนา เพราะเธอมองว่าการเขียนงานชาติพันธุ์วรรณนา ที่แม้จะเขียนจากเรื่องของคนเพียงคนเดียว แต่ก็ไม่สามารถอ้างถึงการให้พื้นที่แก่คนคนนั้นได้ทั้งหมด เพราะสุดท้ายแล้ว คนเขียนงานชาติพันธุ์วรรณนายังเป็นผู้เขียนหลักในเนื้อเรื่องทั้งหมด เป็นผู้เรียบเรียงและถักทอร้อยเรียงเรื่องราวที่ยืดยาวซับซ้อนในชีวิตคนคนหนึ่งให้สามารถเข้าใจได้ผ่านกระบวนการทำให้เป็นลายลักษณ์อักษร (a process of textualization) อีกทั้งยังต้องทำให้เรื่องราวเนื้อหาเหล่านั้นสามารถอ่านได้เข้าใจได้ภายใต้การผลิตความรู้แบบ

วิทยาศาสตร์-สังคม (social-scientific) ผู้เขียนจึงยังเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดพื้นที่และเนื้อหาในการสร้างเรื่องราวเหล่านั้น และนอกจาก Ruth Behar ได้เขียนเรื่องราวชีวิตเกี่ยวกับเอสเพอรันซาแล้ว เธอยังใช้พื้นที่ในการเขียนอีกส่วนหนึ่งในพื้นที่หนังสือเล่มเดียวกันเพื่อเล่าเรื่องราวชีวิตของตัวเองในวงวิชาการที่ถูกครอบงำโดยนักวิชาการผู้ชายไว้ด้วย (หรือที่ Lila Abu-Lughod เรียกว่า “halfie” หรือ การที่เส้นแบ่งระหว่างตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมระหว่างนักมานุษยวิทยาและผู้ให้ข้อมูลเริ่มสั่นไหวและเหลื่อมซ้อนกันในพื้นที่ของงานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณนามากขึ้น)

Ruth Behar มองว่าเวลาที่ผู้หญิงเขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมจากเสียงของตนเองและจากประสบการณ์ของตนเองนั้น พวกเธอได้ท้าทายอำนาจของการเขียนงานเชิงชาติพันธุ์วรรณนาที่เกิดมาจากตัวตนและประสบการณ์ของผู้ชาย ผิวดำ ชนชั้นกลางไปด้วย ดังนั้น การนำเสนอชีวิตและประสบการณ์ของผู้หญิง โดยมีการออกแบบรูปแบบงานเขียนที่หลากหลายและแตกต่างออกไปจากการเขียนกระแสหลักจะช่วยให้เพิ่ม “การเมืองเรื่องของความรู้” สำหรับการเคลื่อนไหวในประเด็นผู้หญิงไปด้วย เพราะผู้หญิงไม่ได้ถูกครอบงำในโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึง พื้นที่ของการผลิตความรู้ ภาษาและโครงสร้างการเขียนด้วย

เช่นเดียวกับที่ Lila Abu-Lughod ที่ได้กล่าวไว้ใน “Writing Against Culture (1990)” ว่า งานเขียนของผู้หญิง โดยเฉพาะกลุ่มนักมานุษยวิทยาสตรีนิยมที่เขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมหรือผู้หญิงในวัฒนธรรมอื่น พวกเธอไม่ได้เขียนเพื่อสานต่อธรรมเนียมปฏิบัติของการเขียนงานเชิงชาติพันธุ์วรรณนาภายใต้มาตรฐานของนักวิชาการผู้ชายตะวันตกผิวดำชนชั้นกลาง หรือ การเขียนงานเชิงชาติพันธุ์วรรณนาเพื่อบรรยายวัฒนธรรมหรือสร้างทฤษฎีขึ้นมาเท่านั้น แต่พวกเธอจะต้องวิพากษ์งานเขียนเหล่านั้น ออกแบบการเขียนที่แตกต่างออกไปและมีเป้าหมายทางการเมืองเรื่องเพศภาวะ (gender politics) ที่ชัดเจนในการเขียนหรือการใช้พื้นที่ในการเขียนของตนเองเพื่อให้เรื่องราว

ของผู้หญิงได้รับการรับรู้ (visibility) หรือถูกยอมรับในพื้นที่ของความรู้มากขึ้น พื้นที่ของการเขียนงานทางชาติพันธุ์วรรณนาจึงเป็นพื้นที่ทางการเมืองของทั้งคนเขียน (นักมานุษยวิทยาสตรีนิยม) และคนที่ให้ข้อมูล (หรือ ผู้หญิงที่ให้ข้อมูล) ไปพร้อม ๆ กัน

แม้งานเขียนของนักมานุษยวิทยาสตรีนิยมจะถูกวิจารณ์ว่าเน้นการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มนักสตรีนิยมมากกว่าการสร้างแนวคิดทฤษฎีใหม่ ๆ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า การผลิตผลงานของกลุ่มคนเหล่านี้มีจุดยืนทางการเมืองที่ชัดเจน (feminist standpoint theory) และเป็นกลุ่มที่เน้นการเคลื่อนไหวและการมีส่วนร่วมทางสังคม (public engagement) เพื่อแสดงให้เห็นความไม่เท่าเทียมทางเพศที่เชื่อมโยงอยู่กับมิติทางสังคมในด้านต่าง ๆ รวมทั้งในพื้นที่ทางวิชาการที่มีมิติเรื่องเพศแฝงอยู่ด้วย อีกทั้งยังต้องการสร้างความยุติธรรมทางเพศให้เกิดขึ้นในพื้นที่ทางสังคมเหล่านั้น (หรือที่เราเรียกว่า scholar activism/scholar-activist) ดังนั้น กลุ่มคนเหล่านี้จึงไม่ได้เน้นที่การผลิตผลงานทางวิชาการเพื่อสร้างแนวคิดทฤษฎีและเพื่อผลิตผลงานวิชาการเพื่อสื่อสารในกลุ่มนักวิชาการด้วยกันเองที่ถูกมองว่าเป็นพื้นที่อภิสิทธิ์ชนเพื่อคนบางกลุ่มบางชนชั้น (privilege class) เท่านั้น แต่เป็นการผลิตสร้างความรู้เพื่อต้องการสื่อสารกับ “ผู้อ่าน” หลากหลายกลุ่มผ่านการนำเสนองานเขียนในหลากหลายรูปแบบเพื่อหวังผลในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม ด้วยเหตุนี้ นักมานุษยวิทยาสตรีนิยมหลายคนจึงเป็นทั้งนักคิด นักเขียนและนักเคลื่อนไหวทางสังคมไปด้วยในขณะเดียวกัน

งานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแนวสตรีนิยม (Feminist Ethnography) และการนำเสนอการเป็นผู้กระทำการ (Agency)

James Clifford (1986: 2) มองว่า การผลิต “ความรู้” หรือ งานเขียนใด ๆ ล้วนเกิดขึ้นภายใต้ระบบอำนาจของการสร้างความหมายแบบหนึ่งเสมอ ดังนั้น การผลิต “ความรู้” ก็คือการผลิต “ความจริง” ขึ้นมาส่วนหนึ่งที่ไม่ได้

เสร็จสมบูรณ์ในตัวเอง มันมี “ความจริงในสถานการณ์หนึ่ง ๆ” ที่นักวิชาการเข้าไปทำความเข้าใจวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ และนำเสนอสิ่งที่เข้าไปค้นพบออกมา แต่ก็ไม่ว่าจะอ้างความจริงสูงสุดจากสิ่งที่ตนเองค้นพบได้ เช่นเดียวกับการสร้าง “ความรู้” ของสาขาวิชาอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ หรือการแพทย์ที่ค้นพบสิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอและไม่เคยหยุดนิ่งในตัวเอง เหมือนเช่นที่วิทยาศาสตร์ได้เคยอธิบายวิถีคิดเกี่ยวกับเพศไว้ในลักษณะของธรรมชาติที่มีเพียงเพศหญิงและเพศชายจากลักษณะทางเพศทางกายภาพ และมองเพศที่ต่างออกไปว่าเป็น “ความผิดปกติ” ก็ต้องเปลี่ยนแนวคิดในเวลาต่อมา เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้เอง “ความรู้” จึงถูกสร้างขึ้น ถูกเลือก ถูกตีความและถูกแก้ไขอยู่ตลอดเวลาผ่านกระบวนการของธรรมเนียมปฏิบัติในงานทางวิชาการและบริบททางสังคม การเมืองและวัฒนธรรมที่แวดล้อม เช่น บทความของ Emily Martin ที่ชื่อว่า “The Egg and The Sperm: How Science Has Constructed a Romance Based on Stereotypical Male-Female Roles” (1991) ที่เข้าไปศึกษาการให้ความหมายเรื่อง อสุจิ (ภาพตัวแทนของ บทบาทเพศชาย) กับไข่ (ภาพตัวแทนของ บทบาทเพศหญิง) ซึ่งพบว่า วิทยาศาสตร์ซึ่งถูกมองว่าสร้างความรู้ที่อ้าง “ความจริง” ในตัวเอง กลับใช้วิธีคิดในทางสังคมเพื่ออธิบายการทำงานของอสุจิและไข่ และในแต่ละยุคสมัยที่ความหมายในเรื่องเพศในสังคมเปลี่ยนไป วิธีการอธิบายของวิทยาศาสตร์ในการค้นพบการทำงานของอสุจิและไข่ก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยเช่นกัน มันจึงกลับมาสู่คำถามที่ว่า วิทยาศาสตร์ผลิตความรู้และความจริงในสังคม หรือ สังคมผลิตความหมายและความรู้ให้กับวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้เอง “ความจริงทางวัฒนธรรมแบบองค์รวม (cultural truth)” จึงถูกวิพากษ์ว่ามันคือความรู้ที่ถูกสร้างขึ้น ถูกเลือก ถูกตีความและถูกแก้ไขอยู่ตลอดเวลาผ่านกระบวนการของธรรมเนียมปฏิบัติทางมานุษยวิทยาและการเขียนงานชาติพันธุ์วรรณาของนักมานุษยวิทยาเอง และด้วยเหตุนี้เอง นักมานุษยวิทยาจึงไม่สามารถอ้างถึง “ความจริงสูงสุด” จากการค้นพบใน

งานภาคสนามของตนเองได้ (Abu-Lughod, 2006; Hastrup, 1993; Mascia-Lees, Sharpe and Cohen, 1989) ทั้งนี้ Lila Abu-Lughod (1991) จึงได้ตั้งคำถามกับการนำเสนอ “ความรู้” และ “ความจริง” และมองว่าการนำเสนอ “ความรู้” และ “ความจริง” นั้นมันขึ้นอยู่กับว่าเราพูดถึง “ความรู้” และ “ความจริง” เหล่านั้นจากมุมมองแบบไหนหรือตำแหน่งแห่งที่แบบไหน (positioned truths) และสัมพันธ์อยู่กับบริบทที่มีความซับซ้อนทางประวัติศาสตร์และการเมืองที่ขยายใหญ่ออกไปอย่างไร ด้วยเหตุนี้ Lila Abu-Lughod จึงมองว่า การเขียนบรรยายแบบเป็นกลาง (neutral description) ในงานวิชาการนั้นอาจจะไม่มีอยู่จริงมาตั้งแต่แรก เช่นเดียวกับการเขียนงานของนักมานุษยวิทยาแนวสตรีนิยม ที่ไม่ได้ต้องการอ้างถึง “ความรู้” และ “ความจริง” อันสูงสุด แต่ต้องการนำเสนอให้เห็นว่าเวลาที่ผู้หญิงเขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรม โดยใช้เสียงหรือประสบการณ์ของตนเองและผู้หญิงในฐานะผู้ร่วมสนทนา (Interlocutors) เพื่อวิพากษ์วิจารณ์กับอำนาจต่าง ๆ ในชีวิตของผู้หญิงนั้น ได้เผยให้เห็น “ความรู้” และ “ความจริง” ที่สร้างความหมายขึ้นมาใหม่ควบคู่ไปกับ “ความรู้กระแสหลักที่อ้างความจริงสูงสุดในตัวเอง” อย่างไรงานเขียนของนักมานุษยวิทยาแนวสตรีนิยมจึงเป็น “ความรู้” ที่ถูกผลิตสร้างขึ้นเพื่อที่จะกระตุ้นให้เรื่องราวของผู้หญิงถูกจดจำในทางสังคมและเพื่อไม่ทำให้เกิดระยะห่างทางความรู้ (“sense of recognition, not distance.” (Abu-Lughod, 1991: 159)) ในพื้นที่ทางวิชาการ ที่พยายามจะควบคุมและกำกับว่า สิ่งไหนคือ “ความรู้” และสิ่งไหนที่ไม่ถูกนับว่าเป็น “ความรู้”

ดังนั้น การสร้าง “ความรู้” ในประเด็นผู้หญิง จึงไม่ใช่แค่การมีผู้หญิงเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการทำวิจัย หรือ เป็นส่วนประกอบหลักการทำวิจัยเท่านั้น แต่เป็นการทำให้ “ความรู้” ที่สร้างมาจากผู้หญิงสามารถรื้อถอนหรือก่อให้เกิดการถกเถียงกับความรู้กระแสหลักที่ผลิตสร้างมาจากการมีผู้ชายเป็นศูนย์กลางได้ด้วย ดังนั้นรูปแบบในการนำเสนอ “ความรู้” ของนักมานุษยวิทยาสตรีนิยมจึงมีการนำเสนอในหลากหลายรูปแบบ ทั้งในรูปแบบของเรื่องเล่า (Story)

ประวัติศาสตร์การบอกเล่า (Oral history) อัตชีวประวัติ (Autobiography) นวนิยาย (Fiction) การบันทึกความทรงจำ (Memoir) หรือ ไดอารี่ (Diary) ซึ่งรูปแบบการนำเสนอทั้งหมดนี้มักจะถูกปฏิเสธจากรูปแบบการนำเสนอความรู้กระแสหลัก เพราะถูกมองว่ามีลักษณะเป็นเรื่องราวส่วนตัว¹⁹ และเป็นการเขียนแบบไม่เป็นทางการหรือไม่ได้เขียนตามลักษณะโครงสร้างในเชิงวิชาการ แต่นักมานุษยวิทยาสตรีนิยมมองว่า รูปแบบการเขียนแบบไม่เป็นทางการนั้นช่วยกระตุ้นความรู้สึกร่วมของผู้อ่านให้มีความรู้สึกร่วม มีความรู้สึกใกล้ชิดกับเรื่องราวชีวิตของผู้ให้ข้อมูลและก่อให้เกิดการตระหนักรู้ในเรื่องราวชีวิตของผู้คน มากกว่าการเขียนแบบเป็นทางการที่ทำให้เรื่องราวชีวิตของผู้ให้ข้อมูลเป็นเพียง “สิ่งที่ถูกศึกษา ที่ต้องมีระยะห่างของความสัมพันธ์และต้องปราศจากความรู้สึกร่วม เพื่ออ้างความเป็นกลางในการผลิตความรู้” นอกจากนี้ งานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณาแนวสตรีนิยมนอกจากจะต้องเผยให้เห็นเรื่องราวของผู้หญิงแต่ละกลุ่มที่ถูกควบคุมด้วยอำนาจหลากหลายรูปแบบแล้ว เรื่องราวของผู้หญิงก็ควรจะถูกนำเสนอในลักษณะของการเป็นผู้กระทำการ (agency) ในทางสังคมที่พยายามจะสร้างรูปแบบการดำรงชีวิตภายใต้ความเปราะบางทางสังคมที่พวกเธอต้องดำรงอยู่ได้ด้วยเช่นกัน

ในกรณีนี้ขอยกตัวอย่างงานของ Lila Abu-Lughod (1986) และ Saba Mahmood (2004) ซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยาสตรีนิยมสายหลังอาณานิคม (postcolonial feminist anthropologists) ที่ตั้งคำถามกับนักสตรีนิยมตะวันตก โดยเฉพาะประเด็นที่ผู้หญิงมุสลิมถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ในการนำทหารอเมริกันเข้าไปแทรกแซงในกลุ่มประเทศที่ปกครองด้วยหลักศาสนาอิสลาม โดยใช้เหตุผลข้ออ้างว่า “เพื่อช่วยปลดปล่อยและช่วยเหลือผู้หญิงมุสลิมจากการถูกกดขี่จากผู้ชายมุสลิม” และมองว่าการคลุมผมหรือการใส่เสื้อผ้ามิดชิดของผู้หญิงมุสลิมตามหลักศาสนาอิสลามนั้นเป็นการกดขี่ผู้หญิงด้วยเหตุผลเหล่านี้ นักสตรีนิยมตะวันตกจึงมองว่า ผู้หญิงมุสลิมต้องได้รับการปลดปล่อยจากการกดขี่เหล่านี้ ดังนั้น การที่ทหารอเมริกันเข้าไปรุกราน

ในกลุ่มประเทศเหล่านี้จึงดูเหมือนมีความชอบธรรมในการกระทำดังกล่าว แต่ Lila Abu-Lughod และ Saba Mahmood ในฐานะนักมานุษยวิทยาที่ทำงานวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) โดยเชื่อมโยงประเด็นเรื่องเพศภาวะ เพศวิถี การเมืองและศาสนาเข้าด้วยกัน ได้เสนอว่า ผู้หญิงมุสลิมไม่ได้ดำรงอยู่ภายใต้จิตสำนึกที่ผิดพลาด (false consciousness) ที่ยอมรับ (submissive) เงื่อนไขและกฎเกณฑ์ในโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่ตนเองดำรงอยู่จนกระทั่งไม่ได้ตระหนักรู้ในอำนาจที่เข้ามาครอบงำหรือไม่ได้ตระหนักรู้ในตัวตนของตนเอง หากแต่พวกเธอรับรู้ได้ด้วยเช่นกันว่า ภายใต้บริบทของโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมแบบชายเป็นใหญ่ที่พยายามควบคุมพวกเธอเหล่านั้น พวกเธอจะสร้างการเป็นผู้กระทำการ (agency) ได้อย่างไร พื้นที่ทางวัฒนธรรมเปิดให้เกิดการต่อต้านขัดแย้งกับอำนาจต่าง ๆ ได้อย่างไร เช่น Lila Abu-Lughod ได้เข้าไปดูว่าผู้หญิงใช้บทกวี ซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งในวัฒนธรรมของตนเองเพื่อการสื่อสารกับสถานภาพที่เป็นรองและการถูกเอารัดเอาเปรียบของผู้หญิงในสังคมวัฒนธรรมของตนเองอย่างไร และบทกวีกลายเป็นพื้นที่ในการต่อรองกับอำนาจต่าง ๆ ได้อย่างไร ในขณะที่ Saba Mahmood ซึ่งสนใจการเคลื่อนไหวของผู้หญิงมุสลิมยุคใหม่ หรือ การเป็นผู้กระทำการทางศีลธรรม (Moral agency) ได้มองว่า การที่ผู้หญิงมุสลิมกลับมาเคร่งครัดในการนับถือศาสนาตนเองนั้น ไม่ใช่เพื่อการรักษาอำนาจปิตาธิปไตย แต่เป็นการแสวงหาและรักษาพื้นที่ทางศาสนา ซึ่งเป็นอัตลักษณ์หนึ่งในการรับรู้ตัวตนของผู้หญิงเหล่านี้ด้วยเช่นกัน ดังนั้น เพื่อที่จะรับรู้ตัวตนของเรา หรือ รับรู้ว่าเป็นใคร อาจจะไม่ใช่เฉพาะมิติทางเพศภาวะเท่านั้น แต่มันมีมิติทางสังคมอื่น ๆ ประกอบกันเข้ามาด้วย และการเป็นผู้กระทำการ (agency) ของผู้หญิงนั้นอาจจะมองผ่านการกระทำที่ต้องการต่อรองกับอำนาจ (power) เพียงมิติเดียวเหมือนที่นักสตรีนิยมตะวันตกให้ความสำคัญไม่ได้ แต่อาจจะต้องหันกลับมามองการเป็นผู้กระทำการ (agency) ที่ต้องการกำหนดการดำรงอยู่ซึ่งตัวตนของผู้หญิงในโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่พวกเธอต้องดำรงอยู่ได้ด้วย งานของ Saba Mahmood เป็นงานที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์

ค่อนข้างมาก เพราะในด้านหนึ่ง Saba Mahmood ถูกมองว่าสนับสนุนให้ผู้หญิงมุสลิมเคร่งศาสนาและไม่ตั้งคำถามกับระบบปิตาธิปไตยในสังคมของตนเอง แต่ Saba Mahmood ได้ตอบว่า เธอไม่ได้มีหน้าที่มาประเมินการกระทำของใคร เพราะสุดท้ายแล้วการประเมินไม่ได้ช่วยทำอะไรให้ดีขึ้น และไม่ได้หมายความว่าเราจะเข้าใจผู้หญิงมุสลิมกลุ่มนี้ได้มากขึ้น เธอในฐานะนักวิชาการและนักมานุษยวิทยา สิ่งที่เธอทำได้ คือ การพยายามจะเข้าใจสิ่งที่ผู้หญิงมุสลิมกระทำมากกว่าจะได้ตัดสินว่าคนเหล่านี้ควรหรือไม่ควรทำอะไร หรือ มากกว่าจะไปตัดสินว่าพวกเธอเป็นเหยื่อของจิตสำนึกที่ผิดพลาด (false ideology) ที่ยอมรับเงื่อนไขและกฎเกณฑ์ทางสังคม โดยไม่ได้ตระหนักรู้ในอำนาจที่เข้ามาครอบงำและกำหนดการรับรู้ตัวตนของตนเองในโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่ตนเองดำรงอยู่ ซึ่งการมองในลักษณะนี้ก็เป็นการละเลยผู้หญิงที่อยู่ในฐานะผู้กระทำการ (active agent) ที่สามารถพูด แสดงออก หรือกระทำการจากมุมมองของตนเองออกไป

ตัวอย่างงานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณาทั้งสองชิ้นนี้ สะท้อนให้เห็นการนำเสนอเรื่องราวของผู้หญิงที่อยู่ในฐานะของผู้กระทำการ (agency) มากขึ้น โดยที่ไม่ได้จำกัดการให้ภาพว่าพวกเธอจะต้องออกมาจากโครงสร้างอำนาจที่ควบคุมเท่านั้น และไม่ได้ต้องการแสดงให้เห็นว่า การเป็นผู้กระทำการจะต้องอยู่ตรงกันข้ามหรือกระทำการต่อต้านขัดขึ้นกับอำนาจตามที่นักวิชาการสตรีนิยมตะวันตกให้ความสำคัญ และเข้าไปตัดสินว่า ผู้หญิงในวัฒนธรรมอื่น ๆ นั้น มีลักษณะของการเชื่อเชื่อ การยอมจำนนและการสยบยอม (submission) กับอำนาจที่ครอบงำ และยอมอยู่ในสถานะที่ด้อยกว่าที่ถูกสร้างขึ้นในโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ งานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณาแนวสตรีนิยมของทั้งสองชิ้น จึงต้องการนำเสนอให้มองการเป็นผู้กระทำการ (agency) ของผู้หญิงในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่พวกเธอต้องดำรงอยู่ โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องมีลักษณะในรูปแบบเดียวกันทั้งหมด อาจจะเป็นการกระทำในพื้นที่ทางอำนาจที่มีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป โดยที่ไม่ต้องอยู่

ในรูปแบบของการต่อต้านหรือการโค่นล้มกับอำนาจก็ได้ แต่อาจจะเป็นการกระทำเพื่อสร้างค่านิยมตัวตนในพื้นที่อำนาจเหล่านั้นขึ้นมาใหม่ ผู้หญิงอาจจะเรียนรู้ที่จะใช้ยุทธศาสตร์ที่หลากหลายที่พวกเธอเรียนรู้หรือถูกสร้างมาจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมนั้นเพื่อสร้างสถานะของการเป็นผู้กระทำการของตนเองขึ้นมาใหม่ก็ได้ งานชาติพันธุ์วรรณนาของ Lila Abu-Lughod และ Saba Mahmood จึงไม่ได้มองผู้หญิงในลักษณะแบบคู่ตรงกันข้ามระหว่างการเป็นเหยื่อ (victim) และ การเป็นผู้กระทำการ (agency) แต่พยายามสะท้อนให้เห็นว่ามิติของการเป็นผู้กระทำการสามารถเกิดขึ้นได้ในหลากหลายสถานการณ์และบริบท และไม่ได้เป็นไปตามที่ผู้ผลิตวาทกรรมกระแสหลักหรือวาทกรรมตะวันตกกำหนดนิยามเอาไว้

ในที่นี้ Deborah A. Gordon (1995) เสนอว่า การเขียนงานเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบทดลองของนักมานุษยวิทยาสตรีนิยม (experimental ethnography/alternative writing styles) ควรเป็นมากกว่าหนังสือวิชาการ และไม่ควรถูกควบคุมด้วยมาตรฐานทางวิชาการ หรือ ไม่ควรทำให้การเมืองเรื่องเพศตกอยู่ในรูปแบบของทุนทางวิชาการรูปแบบหนึ่งเท่านั้น แต่ควรที่จะทำให้ผู้หญิงหรือมิติเรื่องเพศภาวะอื่น ๆ ได้มีพื้นที่ทางวิชาการในการสะท้อนให้เห็นความซับซ้อนของโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม การเมืองและเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของผู้คนแต่ละกลุ่มบนฐานวิธีคิดเรื่องเพศและการกีดกันกลุ่มคนเหล่านี้ออกไปจากประวัติศาสตร์ของการรับรู้ในทางสังคม นอกจากนี้ นักมานุษยวิทยาสตรีนิยมควรจะทำให้อัตลักษณ์ทางสังคมที่หลากหลายสามารถสนับสนุนการเคลื่อนไหวในทางการเมืองในประเด็นเรื่องเพศได้ด้วย เพราะท่ามกลางอัตลักษณ์ทางสังคมที่หลากหลายนั้น นักมานุษยวิทยาสตรีนิยมและผู้ให้ข้อมูล หรือ ผู้ร่วมสนทนา (interlocutors) นั้นยังคงแบ่งปันและต่อรองกับอำนาจที่ครอบงำในชีวิตประจำวันจากหลากหลายทิศทางและในหลากหลายรูปแบบร่วมกัน นักมานุษยวิทยาสตรีนิยมและผู้ให้ข้อมูล หรือ ผู้ร่วมสนทนา (interlocutors) จึงยังคงมีการเมืองร่วมกันใน

บางพื้นที่และในบางประเด็นปัญหาทางสังคมที่ต้องการเคลื่อนไหวเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในชีวิตจริง (Mascia-Lees, Sharpe and Cohen, 1989; Mohanty, 2004)

สรุป

จากที่ได้กล่าวไปในข้างต้น การเกิดขึ้นของมานุษยวิทยาแนวสตรีนิยม (Feminist Anthropology) จึงพัฒนามาจากการศึกษาเรื่องราวของผู้หญิง และนำมาสู่การศึกษาในเรื่องเพศภาวะที่เชื่อมโยงมิติทางเพศภาวะกับกลุ่มคนหลากหลายกลุ่มมากขึ้น โดยไม่ได้จำกัดเฉพาะที่เรื่องราวของผู้หญิงเท่านั้น นอกจากนี้ มิติเรื่องเพศยังถูกนำไปวิเคราะห์เชื่อมโยงกับมิติทางสังคมของมนุษย์ในด้านอื่น ๆ มากขึ้น ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ระบบเศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และรวมไปถึงการผลิตความรู้ในพื้นที่ของมานุษยวิทยาด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้ มิติเรื่องเพศจึงไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดที่ถูกทำให้เป็นชายขอบของการศึกษาสังคมมนุษย์อีกต่อไป แต่ได้กลายมาเป็นแนวคิดหนึ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาร่วมกับมิติทางสังคมอื่น ๆ ในการศึกษาของสายสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามากขึ้น

ประเด็นที่น่าสนใจที่ตามมา คือ มานุษยวิทยาสตรีนิยม (feminist anthropology) จะสามารถจัดอยู่ในฐานะของมานุษยวิทยากระแสรอง (Subfield/sub-discipline/sub-division of the discipline) เหมือนมานุษยวิทยาประเภทอื่น ๆ (typology of the discipline) เช่น มานุษยวิทยาเศรษฐกิจ (economic anthropology) มานุษยวิทยาการเมือง (political anthropology) หรือ มานุษยวิทยาสัญลักษณ์และสัญลักษณ์ (symbolic anthropology) ได้หรือไม่ เนื่องจากมีการตั้งข้อสังเกตว่า มานุษยวิทยาสตรีนิยมไม่สามารถถูกจัดอยู่ในลักษณะมานุษยวิทยากระแสรอง (subfield) ได้ แต่อาจจะเป็นแนวคิดหนึ่งหรือความรู้ประเภทหนึ่งที่ต้องการต่อต้าน (“anti-thesis”) ความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นมาจากอคติของเพศชายในงานมานุษยวิทยากระแสหลัก

ในประเด็นนี้ Henrietta L. Moore (1988:6) ตั้งข้อสังเกตว่า แม้การจัดประเภทมานุษยวิทยาออกเป็นกลุ่มประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะแนวคิดทฤษฎีหรือตามลักษณะเฉพาะของการศึกษา (a specialist area of enquiry) ซึ่งสะท้อนถึงความหลากหลายในมานุษยวิทยา (the diversity within anthropology) แต่มานุษยวิทยาแต่ละประเภทยังคงมีการถกเถียงและมีความไม่ลงรอยกันอยู่ค่อนข้างมาก เช่นเดียวกับ มานุษยวิทยาสตรีนิยม ที่แม้จะเป็นทั้งแนวคิดทฤษฎีหรือมีลักษณะเฉพาะของการศึกษาแบบหนึ่งในทางมานุษยวิทยา แต่ก็ยังคงถกเถียงกันอยู่ว่า มานุษยวิทยาสตรีนิยมควรจะถูกเรียกให้อยู่ในฐานะของมานุษยวิทยากระแสรอง (Subfield/sub-discipline/sub-division of the discipline) เหมือนเช่นมานุษยวิทยาประเภทอื่น ๆ หรือไม่ ซึ่ง Moore มองว่า ข้อถกเถียงเหล่านี้เป็นเรื่องของกระบวนการทางการเมืองของการกำหนดนิยามสถานะของมานุษยวิทยาสตรีนิยมในพื้นที่ของมานุษยวิทยากระแสหลัก มากกว่าจะมาสนใจการพิจารณาในเรื่องวิธีคิดและการนำเสนอของมานุษยวิทยาสตรีนิยมอย่างจริงจัง ดังนั้น ประเด็นนี้จึงต้องขึ้นอยู่กับมุมมองและจุดยืนของนักวิชาการเป็นสำคัญ

เชิงอรรถ

- ¹ Ruth Benedict (1887-1948) เป็นลูกศิษย์ของ Franz Boas มีงานเขียนชิ้นสำคัญคือ *Pattern of Culture* (1934) ที่ศึกษาชาวอเมริกันพื้นเมืองและกลุ่มอื่น ๆ โดยมองว่าระบบทางวัฒนธรรมมีผลต่อการสร้างพฤติกรรมของมนุษย์ในแต่ละสังคมที่แตกต่างกัน และมีแนวคิดเรื่อง (Configurational approach) และ (Cultural relativism)
- ² Zora Neale Hurston (1891-1960) ผู้หญิงผิวดำเชื้อสายแอฟริกัน-อเมริกันที่เรียนมานุษยวิทยาภายใต้การดูแลของ Franz Boas ในช่วง ปี 1920s ซึ่งการศึกษาในสังคมตะวันตก ณ เวลานั้น ยังคงเป็นพื้นที่ของคนผิวขาวและเธอเป็นนักศึกษาผิวดำเพียงคนเดียวที่ Barnard University ถึงแม้ Zora Neale Hurston ไม่ได้สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกด้านมานุษยวิทยาในท้ายที่สุด ซึ่งมีการสันนิษฐาน

ว่าเป็นเพราะประเด็นเรื่องสีผิวและเรื่องเพศภาวะ ที่มักจะถูกกีดกันและถูกทำให้เป็นชายขอบในวงการศึกษา แต่ Zora Neale Hurston ก็ได้รับการยกย่องในการสร้างสรรค์งานเขียนที่มีลักษณะเฉพาะตัวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น *Mules and Men* (1935) และ *Tell My Horse: Voodoo and Life in Haiti and Jamaica* (1938) นอกจากนี้งานเขียนส่วนใหญ่ของเธอยังเกี่ยวกับวัฒนธรรมของคนผิวดำ ความเชื่อ นิยายพื้นบ้านและพิธีกรรมของชาวแอฟริกัน-อเมริกัน (folklore and voodoo) และการอพยพพลัดถิ่นของคนแอฟริกัน (African diaspora)

³ Phyllis Kaberry (1910-1977) นักมานุษยวิทยาผู้หญิงชาวออสเตรเลียที่ได้รับการศึกษาในด้านมานุษยวิทยาสังคมที่ประเทศอังกฤษภายใต้การดูแลของ Bronislaw Malinowski งานของ Phyllis Kaberry ส่วนใหญ่จะศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงในหลากหลายสังคม โดยเฉพาะในออสเตรเลียและแอฟริกา และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย นอกจากนี้งานของเธอส่วนใหญ่ยังเกี่ยวกับศาสนาด้วย

⁴ Miranda K. Stockett and Pamela L. Geller (2006:3) ตั้งข้อสังเกตว่าพัฒนาการของแนวคิดทฤษฎีด้านสตรีนิยม เช่น การแบ่งเป็นคลื่นลูกที่หนึ่ง คลื่นลูกที่สองและคลื่นลูกที่สาม ไม่ควรพิจารณาในลักษณะของพัฒนาการตามลำดับขั้นเวลาในลักษณะเส้นตรง (a chronologically linear fashion or evolutionary implications) เพราะแต่ละแนวคิดทฤษฎีเกิดขึ้นเพื่อต้องการขับเคลื่อนทางความคิดในประเด็นที่แตกต่างกัน มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับ พัฒนาการจากมานุษยวิทยาว่าด้วยผู้หญิง (Anthropology of Women) ไปสู่ มานุษยวิทยาเพศภาวะ (Anthropology of Gender) และนำมาสู่ มานุษยวิทยาสตรีนิยม (Feminist Anthropology) ที่มี “ความแตกต่างในจุดเน้น” ในแต่ละยุคสมัยด้วย ดังนั้น พัฒนาการเหล่านี้จึงไม่อาจกล่าวได้ว่า งานมานุษยวิทยาว่าด้วยผู้หญิงตั้งแต่ยุคเริ่มแรกจะหมดความสำคัญลงตามกาลเวลา เพราะงานมานุษยวิทยาเหล่านี้ยังคงมีคุณค่าต่อการนำมาพุดคุยถกเถียงในงานมานุษยวิทยาสตรีนิยมในปัจจุบันด้วยเช่นกัน

⁵ งานของ Nancy Scheper-Hughes ที่มีชื่อว่า *Death Without Weeping: The Violence of Everyday Life in Brazil* (1993) ซึ่งเป็นงานที่ต้องการแสดงให้เห็นว่า “ความรักของแม่ (Mother Love)” ที่ถูกมองว่าเป็นลักษณะตาม “ธรรมชาติ” ของผู้หญิงนั้น แท้จริงแล้วเป็นมายาคติของชนชั้นกลางที่กำหนดวิธีคิดและการปฏิบัติทางศีลธรรมให้กับความเป็นแม่ขึ้นมาเพื่อครอบงำผู้หญิงคนอื่น ๆ ให้ต้องปฏิบัติตามโดยไม่ได้นิ่งถึงสภาพแวดล้อมในการมีชีวิตของผู้หญิงกลุ่มอื่น ๆ ที่ต้องเผชิญกับ

สภาวะความยากลำบาก ความหวาดหวั่นและความรุนแรงในการดำรงชีวิตในแต่ละวัน ซึ่งได้ส่งผลทำให้มุมมองต่อการมีชีวิตของผู้หญิงทั้งการเป็นแม่และการเลี้ยงดูเด็ก จึงแตกต่างออกไปจากมายาคติและศีลธรรมของชนชั้นกลาง เป็นต้น

⁶ งานของ Emily Martin (2009) *Bipolar Expeditions: Mania and Depression in American Culture* ได้ตั้งคำถามกับระบบความคิดทางด้านวิทยาศาสตร์ การแพทย์ และการสร้างค่านิยมโรคต่าง ๆ ที่เธอมองว่ามีอคติทางเพศแฝงอยู่ และทำการสะท้อนย้อนคิด (Reflexivity) จากในฐานะนักวิจัย นักมานุษยวิทยา และจากประสบการณ์ของตัวเอง ทั้งจากการเป็นแม่และในฐานะของคนที่ถูกนิยามว่ามีอาการไบโพลาร์ งานของ Emily Martin ในด้านหนึ่งจึงเป็นการท้าทายความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่พยายามจะเข้ามาสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับร่างกายที่แยกออกจากบริบททางสังคม โดยเธอมองว่าร่างกาย (biology/material effect) และการสร้างความหมายในทางวัฒนธรรม (cultural construction) ไม่ได้แยกออกจากกัน แต่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์และสื่อทำหน้าที่ในการสร้างความหมายและระบบการตรวจสอบความเจ็บป่วยของร่างกายปัจเจกขึ้นมา เสมือนว่ามันเป็นลักษณะตามธรรมชาติของมนุษย์และเป็นปัญหาของปัจเจก เช่น ความเจ็บป่วย (ทางใจ) ในด้านหนึ่งอาจจะแสดงอาการทางด้านร่างกาย แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นสิ่งที่ถูกสร้างภายใต้บริบทของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งมีความหมายในทางการแพทย์และระบบการตรวจสอบอารมณ์ความรู้สึกและพฤติกรรมของมนุษย์คอยกำกับเพื่อให้ปัจเจกควบคุมอารมณ์ความรู้สึก และพฤติกรรมของตนเองเพื่อให้ยังสามารถทำการผลิตในโครงสร้างทางสังคมแบบเสรีนิยมใหม่ต่อไปได้ แต่ในขณะเดียวกันระบบเสรีนิยมใหม่ก็ทำให้ปัจเจกต้องขึ้นอยู่ภายใต้ระบบการทำงานที่ต้องแข่งขัน มีความไม่มั่นคงและอยู่ในสภาวะวิตกกังวลอยู่ตลอดเวลา และอาจจะถูกนิยามว่ามีความเจ็บป่วยทางใจและต้องเข้าสู่กระบวนการในการรักษาไปในที่สุด เป็นต้น

⁷ เหมือนเช่นที่ Robert J.C. Young (2003:5) ได้เปรียบเทียบไว้ว่า “(T)here was a time when any book you might read, any speech you might hear, any film that you saw, was always told from the point of view of the male. The woman was there, but she was always an object, never a subject. From what you would read, or the films you would see, the woman was always the one who was looked at. She was never the observing eye.”

- ⁸ Leni M. Silverstein and Ellen Lewin (2016: 9) ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่างานของนักวิชาการผู้หญิงส่วนใหญ่จะถูกกลืนในแนวคิดทฤษฎีหลัก (academic canon) ส่วนหนึ่งเป็นเพราะงานของนักวิชาการผู้หญิงไม่ค่อยได้รับการอ้างอิง (citation) ในระบบของงานวิชาการ ในขณะที่นักวิชาการผู้ชายจะอ้างอิงงานของนักวิชาการผู้ชายด้วยกันเองมากกว่า ด้วยเหตุนี้เอง งานของนักวิชาการผู้หญิงจึงถูกหลงลืมหรือถูกทำให้หายไปจากประวัติศาสตร์ความรู้ในทางมานุษยวิทยา (anthropological intellectual genealogy) และไม่ใช่แต่งงานของนักวิชาการผู้หญิงที่ถูกทำให้หายไปในพื้นที่ของความรู้นั้น นักวิชาการที่มีเชื้อชาติ สีผิว ศาสนาและมิติทางสังคมอื่น ๆ ก็ผลิตผลงานวิชาการที่แตกต่างไปจากความรู้กระแสหลักของนักวิชาการผู้ชาย ตะวันตก ผิวขาว ชนชั้นกลางก็ไม่ได้ถูกให้ความสำคัญด้วยเช่นกัน
- ⁹ Bronislaw Kasper Malinowski (1884-1942) ที่ได้เดินทางไปกับคณะของเจ้าอาณานิคมและถูกส่งไปเก็บข้อมูลผู้คนในหมู่เกาะโทรบเรียนด์ (Trobriand) และด้วยความ “บังเอิญ” ในทางการเมืองในสมัยการล่าอาณานิคมและสภาพแวดล้อมในขณะนั้น ทำให้ Bronislaw Malinowski ต้องติดอยู่ในหมู่เกาะโทรบเรียนด์เป็นเวลานานและไม่สามารถกลับไปประเทศของตัวเองได้ เขาจึงใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการเรียนรู้วัฒนธรรมและภาษาของผู้คนในพื้นที่เหล่านั้น อีกทั้งยังเก็บบันทึกรวบรวมการใช้ชีวิตประจำวันและพิธีกรรมต่าง ๆ ของผู้คนที่อยู่ในบริเวณหมู่เกาะอย่างเป็นระบบ ซึ่งวิธีการนี้ได้กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของนักเรียนมานุษยวิทยาในเวลาต่อมาและก่อให้เกิดวิธีการทำวิจัยที่เรียกว่า การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมภายใต้การทำงานภาคสนามที่มีระยะเวลานาน (long-term participant observation) ซึ่งกลายเป็นวิธีการทำวิจัยที่ถูกนำไปใช้ในหลากหลายสาขาวิชา แต่มีการตีความหรือนำไปใช้ที่แตกต่างกันออกไปและยืดหยุ่นระยะเวลาในการทำวิจัยที่สั้นลงไปมาก
- ¹⁰ Paul Rabinow (2007(1977): xi) ตั้งคำถามว่า ‘If the discipline of anthropology depended on participant-observation or ethnographic fieldwork, then why was it that so little attention had ever been explicitly paid to the nature and experience of fieldwork? And what exactly was fieldwork supposed to contribute to a practice of critical thinking?’
- ¹¹ Paul Rabinow (2007(1977): 150) says that ‘Culture is interpretation. The ‘facts’ of anthropology, the material which the anthropologist has gone to the field to find, are already themselves interpretation [...]

‘Facts are made-the word comes from the Latin factum, “made”- and the facts we interpret are made and remade.’

¹² Marjorie Shostak ไม่ได้เรียนมาทางมานุษยวิทยาโดยตรง แต่ได้ติดตามสามีซึ่งเป็นนักมานุษยวิทยา Melvin Konner ไปทำงานภาคสนามในแอฟริกา เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับโภชนาการและภาวะอนามัยเจริญพันธุ์ ด้วยเหตุนี้ Marjorie Shostak จึงได้เข้าไปใช้ชีวิตในแอฟริกาช่วงหนึ่งและได้เรียนรู้ชีวิตของนีส่า (Nisa) และผู้หญิง !Kung คนอื่น ๆ นอกจากนี้ Marjorie Shostak ยังได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากการเคลื่อนไหวของกลุ่มสตรีนิยมในโลกตะวันตก โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวของนักสตรีนิยมคลื่นลูกที่สอง (1960s-1970s) ที่ผู้หญิงตะวันตกเริ่มตั้งคำถามในเรื่องสิทธิและความไม่เท่าเทียมทางสังคมที่ผู้หญิงต้องเผชิญในด้านต่าง ๆ ทำให้เธอจึงตั้งคำถามว่าผู้หญิงที่มาจากวัฒนธรรมตะวันตกเช่นเธอนั้น จะเข้าใจชีวิตผู้หญิงในสังคมวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้อย่างไร (“What was it like being a woman in a culture so outwardly different from my own? (Shostak, 1981: 5).”)

¹³ Marjorie Shostak ได้กล่าวไว้ว่า เธอเลือก Nisa เพราะในตอนแรกเธอคิดว่า เรื่องราวของ Nisa มีความเฉพาะและไม่เหมือนใคร (‘unusual and unique’) แต่เธอก็ได้ค้นพบว่าหลังจากที่ได้สัมภาษณ์ผู้หญิงในกลุ่มชนเผ่าหลายคนและก็พบว่าทุกคนก็มีประสบการณ์ทางสังคมที่คล้าย ๆ กัน อีกทั้งยังค้นพบว่าในระหว่างที่เธอสัมภาษณ์กลุ่มผู้หญิงเหล่านั้น สิ่งที่ชาวตะวันตกให้ความสำคัญกับสิ่งที่กลุ่มคนเหล่านี้ให้ความสำคัญมีความแตกต่างกันอย่างมาก การเล่าเรื่องจึงต้องวางอยู่บนเรื่องราวของกลุ่มคนเหล่านี้เป็นหลัก โดยไม่เอาความสนใจของผู้วิจัยเป็นตัวกำหนด ดังนั้นแม้เรื่องราวทั้งหมดจะดูเหมือนว่าเป็นเรื่องของผู้หญิงคนเดียว (Nisa) แต่เรื่องราวของเธอก็เชื่อมโยงอยู่กับผู้หญิงคนอื่น ๆ ที่อยู่ในสังคมวัฒนธรรมเดียวกันด้วยเช่นกัน

¹⁴ การเขียนงานเชิงชาติพันธุ์วรรณนาเกี่ยวกับอัตชีวประวัติของผู้หญิงคนเดียว (autobiography) คือ การทำวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบหนึ่งที่เชื่อมโยงประสบการณ์ของปัจเจกในแต่ละช่วงชีวิตกับสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมืองที่แวดล้อมตัวบุคคลนั้น ๆ การเขียนงานเชิงชาติพันธุ์วรรณนาในลักษณะนี้ได้กลายเป็นรูปแบบงานเขียนลักษณะหนึ่งของนักมานุษยวิทยาสตรีนิยมในเวลาต่อมา และสไตล์การเขียนในลักษณะนี้ได้ถูกนำไปใช้ในงานเขียนของนักมานุษยวิทยาที่ไม่ได้นิยามตนเองกับสตรีนิยมด้วยเช่นกัน เช่น งานชาติพันธุ์วรรณนาของ João Guilherme Biehl (จัว เปียล) นักมานุษยวิทยาชาวบราซิล ที่ชื่อว่า *Vita: Life in a Zone of*

Social Abandonment (2005) เองก็ใช้สไตล์การเขียนงานชาติพันธุ์วรรณนาโดยใช้เรื่องราวชีวิตของผู้หญิงที่ชื่อ Catarina (แคททารินา) ที่อาศัยอยู่ในVita ซึ่งเป็นพื้นที่ของกลุ่มคนที่ไม่เป็นที่ต้องการของสังคม (a non-place) เรื่องราวชีวิตของ Catarina นั้นสะท้อนให้เห็นเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ (mentally ill) ที่ถูกรวบครัว สังคมและความรู้ทางการแพทย์ตัดสินแล้วว่า “บ้า” กลายเป็นคนไร้บ้าน และถูกปล่อยทิ้งให้รอความตายเท่านั้น João Biehl ใช้งานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณนาและภาพถ่ายขาวดำเพื่อสื่อสารเรื่องราวของกลุ่มคนเหล่านี้และพยายามจะข้ามเส้นแบ่งพรมแดนความเข้าใจของผู้คนและตั้งคำถามกับเงื่อนไขในการมีชีวิต วิธีคิดและจริยธรรมของการมีชีวิตในโลกปัจจุบันที่ต้องไปเชื่อมโยงอยู่กับวิธีคิดที่ว่าด้วยครอบครัว การแพทย์ ระบบสวัสดิการในการจัดการดูแลของรัฐและระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น

¹⁵ แม้ Marjorie Shostak จะถูกวิพากษ์ว่าใช้ชีวิตและเรื่องราวของ Nisa เพื่อสนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของนักสตรีนิยมเท่านั้น แต่ Marjorie Shostak มีความเชื่อและความผูกพันอย่างเหนียวแน่นในตัว Nisa แม้กระทั่งในช่วงสุดท้ายของชีวิตของ Marjorie Shostak หลังจากที่ค้นพบว่าตนเองเป็นมะเร็งและจะอยู่ได้อีกไม่นาน เธอได้กลับไปหา Nisa อีกครั้งและ Nisa เองก็พยายามจะใช้ความรู้พื้นบ้านในวัฒนธรรมในการช่วยเยียวยารักษา แต่ Marjorie Shostak ก็ได้เสียชีวิตลงก่อนที่จะเขียนหนังสือเล่มที่สองที่เกี่ยวกับ Nisa เสร็จ ด้วยเหตุนี้ Nisa และเพื่อนนักวิชาการของ Marjorie Shostak จึงร่วมมือกันทำหนังสือเล่มที่สองให้สำเร็จตามความมุ่งหวังของ Marjorie Shostak ในเวลาต่อมา สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง Marjorie Shostak และ Nisa ที่ไม่ได้จำกัดอยู่ในสถานะของ “นักวิจัยและผู้ให้ข้อมูลในช่วงระยะเวลาหนึ่ง” เท่านั้น

¹⁶ มีการสันนิษฐานว่า การทำงานของ Marjorie Shostak ไม่ได้ถูกยอมรับในวงการมานุษยวิทยากระแสหลัก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะ Marjorie Shostak ไม่ได้เรียนและถูกฝึกมาในทางมานุษยวิทยาตั้งแต่แรก แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า การที่ Marjorie Shostak ไม่ได้ถูกฝึกมาในทางมานุษยวิทยาตั้งแต่แรก เธอจึงไม่ได้ถูกรวบงำด้วยระบบความคิดและระบบการเขียนในทางมานุษยวิทยาตั้งแต่แรกด้วยเช่นกัน และด้วยเหตุนี้จึงทำให้รูปแบบงานเขียนของเธอจึงแตกต่างไปจากนักมานุษยวิทยา

กระแสหลักในขณะนั้นไปด้วย งานเขียนของ Marjorie Shostak ทำให้เธอได้รับการยกย่องให้เป็นนักมานุษยวิทยาในเวลาต่อมา แม้เธอจะไม่ได้เรียนมาในด้านนี้เลยก็ตาม

- ¹⁷ แนวคิดเรื่อง ตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม (Positionality) และ ทฤษฎีจุดยืน สตรีนิยม (feminist standpoint theory) จะให้ความสำคัญกับการตั้งคำถามกับตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของคนที่ผลิตความรู้ และการเชื่อมโยงตำแหน่งแห่งที่ของตนเองเข้ากับหัวข้อที่ตนเองสนใจศึกษา เพื่อที่จะได้สร้างการสะท้อนย้อนคิด (Reflexivity) ในพื้นที่ทางวิชาการมากขึ้น
- ¹⁸ การเคลื่อนไหวของนักสตรีนิยมโดยเฉพาะนักสตรีนิยมสายโลกที่สามหรือสายหลังอาณานิคมในช่วงหลังปี 1980 เป็นต้นมา เช่น Chandra Talpade Mohanty (1984) ได้ตั้งคำถามและวิพากษ์นักสตรีนิยมตะวันตกในวิธีคิดของ “การเป็นพี่น้องร่วมกัน (Sisterhood) ของผู้หญิง” หรือ การมองว่า ผู้หญิงมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพราะมีลักษณะทางกายภาพที่เหมือนกันและถูกสร้างให้อยู่ในสถานะที่ด้อยกว่าในทางสังคมที่เหมือนกัน มาสู่การวิเคราะห์ถึงความแตกต่างหลากหลายภายใน (differences) ในผู้หญิงด้วยกันเอง เพื่อที่จะวิเคราะห์ให้เห็นอำนาจที่ครอบงำผู้หญิงแต่ละกลุ่มที่ทำงานอย่างแตกต่างกันผ่านมิติทางสังคมอื่น ๆ เช่น ประเด็นเรื่องเชื้อชาติ สีผิว ชนชั้น ชาติพันธุ์ ศาสนา ความพิการ ฯลฯ หรือแนวคิดเรื่อง การทับซ้อนกันของอำนาจที่หลากหลาย (Intersectionality) ที่พัฒนาโดย Kimberlé Williams Crenshaw (1989) ที่ส่งผลต่อการวิเคราะห์ประเด็นเรื่องผู้หญิงที่มีความซับซ้อนมากขึ้นผ่านมิติทางสังคมต่าง ๆ
- ¹⁹ The Women’s Liberation Movement argued that ‘the personal is political’/ Okely (1992:8) ‘the personal is theoretical’.

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

- Abu-Lughod, L. 1986. *Veiled Sentiments: Honor and Poetry in a Bedouin Society*. Berkeley: University of California Press.
- Abu-Lughod, L. 1990. "Can There Be A Feminist Ethnography?" *Women & Performance: a journal of feminist theory*, 5(1): 7-27.
- Abu-Lughod, L. 2006. "Writing against Culture." In Ellen Lewin (ed.) *Feminist Anthropology: a Reader*. Oxford: Blackwell Publishing, pp.154-169.
- Alatas, S. F. and Sinha, V. 2017. *Sociological Theory Beyond the Canon*. London: Palgrave Macmillan.
- Altork, K. 2006. "Walking the Fire Line: The Erotic Dimension of the Fieldwork Experience." In Robben, Antonins C. G. M. and Sluka, J. A. (eds.) *Ethnographic Fieldwork: An Anthropological reader*, Oxford: Blackwell Publishing Ltd, pp. 92-107.
- Barnard, A. 2000. *History and Theory in Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Behar, R. 1993. *Translated Woman: Crossing the Border with Esperanza's Story*. Boston: Beacon Press.
- Behar, R. 1995. "Introduction: Out of Exile." In Ruth Behar and Deborah A Gordon (eds.) *Women Writing Culture*, Berkeley: University of California Press, pp 1-29.

- Benezra, A. 2016. "Chapter 2: Feminist Anthropology." In Iris Van Der Tuin (ed.) *Gender. Macmillan Interdisciplinary Handbooks*, pp. 17-28.
- Clifford, J. 1986. "Introduction: Partial Truths." In James Clifford and George E. Marcus (eds.) *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley: University of California Press, pp. 1-26.
- Clifford, J. 1986. "On Ethnographic Allegory?" In James Clifford and George E. Marcus (eds.) *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley: University of California Press, pp. 98-121.
- Clifford, J. 1997. "Spatial Practices: Fieldwork, Travel, and the Disciplining of Anthropology." In Gupta, A. and Ferguson, J. (eds.) *Anthropological Locations: Boundaries and Grounds of a Field Science*. Berkeley: University of California Press, pp. 185-222.
- Comaroff, J. L., and Comaroff, J. 2001. "On personhood: An anthropological perspective from Africa." *Social Identities*, 7(2): 267-283.
- Davies, C. A. 1998. *Reflexive Ethnography: A Guide to Researching Selves and Other*. London: Routledge.
- Dewalt, K. M. and Dewalt, B. R. 2002. *Participant Observation: A Guide for Fieldworkers*. Lanham: Altamira Press.
- Eriksen, H. T. 2001. "Fieldwork and its Interpretation." In Eriksen, H. T. (ed.) *Small Places, Large Issues: An Introduction to Social and Cultural Anthropology*. London: Pluto Press, pp 24-39.

- Ewing, K. P. 1990. "The illusion of wholeness: Culture, self and the experience of inconsistency." *Ethos*. 18(3): 251–278.
- Gordon, D. A. 1995. "Conclusion: Culture writing Women: Inscribing Feminist Anthropology." In Ruth Behar and Deborah A. Gordon (eds.) *Women Writing Culture*. Berkeley: University of California Press, pp 429-441.
- Gupta, A. and Ferguson, J. 1997. "Discipline and Practice: 'The Field' as Site, Method, and Location in Anthropology." In Gupta, A. and Ferguson, J. (eds.) *Anthropological Locations: Boundaries and Grounds of a Field Science*. Berkeley: University of California Press, pp.1-46.
- Hastrup, K. 1993. "The native voice-and the anthropological vision." *Social Anthropology*, 1(2): 173-186.
- Hollan, D. 1992. "Cross-cultural differences in the self." *Journal of Anthropological Research*, 48(4): 283–300.
- Kimberle W. C. 1989. "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics and Violence against Women of Color." *Stanford Law Review*, 43(6): 1241-1299.
- Kirschner, S. R. 1987 "“Then What Have I to do with Thee?”: On Identity, Fieldwork, and Ethnographic Knowledge." *Cultural Anthropology*, 2 (2): 211-234.
- LiPuma, E. 1998. "Modernity and forms of personhood in Melanesia." In Michael Lambek and Andrew Strathern (eds.) *Bodies and persons: Comparative perspectives from Africa and Melanesia*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Mahmood, S. 2004. *Politics of piety: the Islamic revival and the feminist subject*. Princeton: Princeton University Press.
- Martin, E. 1987. *The Woman in the Body: A Cultural Analysis of Reproduction*. Boston: Beacon Press.
- Martin, E. 1991. "The Egg and The Sperm: How Science Has Constructed a Romance Based on Stereotypical Male-Female Roles." *Signs*, 16(3):485-501.
- Martin, E. 2009. *Bipolar Expeditions: Mania and Depression in American Culture*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Mascia-Lees, F. E., Sharpe, P. and Cohen, C. B. 1989. "The Postmodernist Turn in Anthropology: Cautions from a Feminist Perspective." *Signs*, 16(3): 7-33.
- Mohanty, C. T. 1984. "Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses." *Boundary2: On Humanism and the University I: The Discourse of Humanism*, 12(3)-13(1): 333-358.
- Mohanty, C. T. 2004. *Feminism without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*. Durham: Duke University Press.
- Moore, H L. 1988. "Feminism and Anthropology: The Story of a Relationship." In *Feminism and Anthropology*. Minnesota: University of Minnesota Press, pp 1-11.

- Okely, J. 1992. "Chapter 1: Anthropology and autobiography: participatory experience and embodied knowledge." In Judith Okely and Helen Callaway (eds.) *Anthropology and autobiography*. London: Routledge, pp. 1-28.
- Rabinow, P. 1977. *Reflections on Fieldwork in Morocco*. Berkeley: University of California Press.
- Robben, A. C. G. M. 2006. "Reflexive Ethnography." In Robben, Antonins C. G. M. and Sluka, J. A. (eds.) *Ethnographic Fieldwork: An Anthropological reader*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, pp. 443-446.
- Shostak, M. 1981. *Nisa: the life and words of a !Kung woman*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Shostak, M. 2000. *Return to Nisa*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Silverstein, L. M. and Lewin, Ellen. 2016. "Introduction: Anthropologies and Feminisms: Mapping Our Intellectual Journey." In Ellen Lewin and Leni M. Silverstein (eds.) *Mapping Feminist Anthropology in the Twenty-First Century*. New Brunswick: Rutgers University Press, pp. 6-37.
- Sökefeld, M. 1999. "Debating self, identity, and culture in anthropology." *Current Anthropology*, 40(4): 417-448.
- Spiro, M. E. 1993. "Is the Western conception of the self "peculiar" within the context of the world cultures?" *Ethos*, 21(2): 107-153.

- Stockett, M. K. and Geller, P. L. 2006 “Introduction: Feminist Anthropology: Perspectives on Our Past, Present, and Future.” In *Feminist Anthropology: Past, Present, and Future*. Philadelphia: University of Pennsylvania, pp. 1-19.
- Stocking, G. 1986. “History of Anthropology: whence/whither.” In *Observers Observed: Essays on Ethnographic Fieldwork*. Madison: University of Wisconsin Press, pp. 3-11.
- Strathern, A. and Stewart, P. J. 1998. “Seeking Personhood: Anthropological Accounts and Local Concepts in Mount Hagen, Papua New Guinea.” *Oceania*, 68(3): 170-188.
- Strathern, A. and Stewart, P. J. 2011. “Personhood: Embodiment and Personhood.” In Frances E. Mascia-Lees (ed.) *A Companion to the Anthropology of the Body and Embodiment*. MA: Blackwell Publishing Ltd, pp. 388-402.
- Young, R. J. C. 2003. *Postcolonialism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

